

RECENZIE

HURBANIČ, Martin: *POSLEDNÁ VOJNA ANTIKY. AVARSKÝ ÚTOK NA KONŠTANTÍNOPOL ROKU 626 V HISTORICKÝCH SÚVISLOSTIACH*. Byzantinoslovaca/monographiae I. Prešov MMIX. 2010, 378 s..

HURBANIČ, Martin: *HISTÓRIA A MÝTUS. AVARSKÝ ÚTOK NA KONŠTANTÍNOPOL ROKU 626 V LEGENDÁCH*. Byzantinoslovaca/monographiae II. Prešov MMX, 2010, 176 s.

Hoci sú predovšetkým rané slovenské dejiny úzko prepojené s Byzantskou ríšou a jej kultúrou, dlho sme na Slovensku nemali vedeckú inštitúciu, ktorá by sa systematicky venovala dejinám tohto obdobia. Po roku 1989 sa predovšetkým predčasne zomretý profesor Alexander Avenarius zasadil o to, aby sa na Katedre všeobecných dejín na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave začal budovať študijný odbor zameraný na byzantské dejiny a byzantskú kultúru v širokom zábere. Za pomerne krátke obdobie sa nielenže sformoval študijný odbor, ale Alexandrovi Avenariusovi sa podarilo pripraviť aj prvých absolventov, ktorí po jeho smrti pokračujú v náročnom pláne tento odbor dobudovať vo všetkých smeroch.

Katedra všeobecných dejín sa takisto rozhodla venovať pamiatke zakladateľa odboru aj periodikum *Byzantinoslovca*, ktorého dva vydané ročníky sa úspešne zaradili medzi vedecké periodiká na Slovensku. Predmetom našej recenzie sú však dva úplne nové zväzky, zaradené do samostatnej sekcie periodika pod hlavičkou *Monographiae*. Oba zväzky pochádzajú z pera Martina Hurbaniča, ktorý sa práve pod vedením Alexandra Avenariususa začal systematicky venovať byzantským dejinám.

Už keď Martin Hurbanič publikoval prvé štúdie, venované problematike byzantských dejín a obliehaniu Konštantínopola v roku 626 (vyšli vo *Vojenskej histórii* 11, 2007, č. 3; 12, 2008, č. 1; 12, 2008, č. 3), ukazovalo sa, že postupne vznikne historické dielo, ktoré v tomto smere nemá obdobu v slovenskej historiografii a ktoré bude dôstojným pomníkom snáh Alexandra Avenariususa. Martin Hurbanič totiž skúmal obliehanie Konštantínopola v širokej koncepcii vojenských dejín, ako boli kedysi proklamované aj v začiatkoch vydávania časopisu *Vojenská história*. Nešlo mu len o detailné vykreslenie vojenských operácií, bojujúcich súperov a ich výzbroj a výstroj, ale obliehanie Konštantínopola chápe jednak v čo najširšom historickom zábere politického vývoja Byzancie v 6. a 7. storočí, ale aj v hospodárskych súvislostiach, pričom venuje pozornosť aj sociálnemu vývoju. Osobitnú kapitolu predstavovalo zhodnotenie veľmi pestrých prameňov, predovšetkým byzantských, ale aj inej proveniencie. Práve tento široký záber nakoniec spôsobil, že problematiku prameňov, ich charakteristiky a analýzy viedli autora k rozdeleniu rozsiahlej práce na dve časti. Pretože však oba zväzky tvoria obsahovú i formálnu jednotu, venujeme im pozornosť v jednej recenzii.

Svoj výklad o historických udalostiach a osudoch Byzantskej ríše začína autor stručným opisom udalostí za vlády cisára Maurikia (vládol v rokoch 582 – 602) a jeho zvrhnutie uzurpátorom Fokom, ktorý vládol v rokoch 602 – 610. Už v období prvého spomenutého cisára, ale i za vlády Foka boli pre Byzantskú ríšu charakteristické rysy, ktoré sa prejavili v plnej miere za vlády cisára Herakleia (610 – 641). Išlo predovšetkým o vnútropolitickú situáciu, ktorá sa veľmi často prepájala so zahraničnopolitickými udalosťami. Keď napr. Fokas zvr-

hol Maurikia, pokúšal sa získať priazeň perzského vládcu Husrava (vládol 588 – 627), ktorý sa však cítil zviazaný Maurikiovi. Ten mu kedysi pomohol pri uchopení moci, a preto sa postavil proti Fokovi a jeho snahám. Dôsledkom týchto vzťahov bola vojna, ktorú Husrav začal na Východe proti Byzantincom a v konečnom dôsledku mala zase táto politika za následok vnútropolitické nepokoje a vzburu afrického miestodržiteľa (exarchu) Herakleia so sídlom v Kartágu.

Už prvé kapitoly práce ukazujú, že autor má zmysel nielen pre videnie a opis udalostí v širokých súvislostiach (veď sleduje udalosti a vzťahy nielen medzi Byzanciou a Perziou, ale napr. aj európskym Západom – predovšetkým s pápežom v Ríme), ale má zmysel aj pre drobnokresbu, videnie detailov, ktoré sa skrývajú za často zložitými náboženskými formuláciami autorov – historikov, ktorí písali o udalostiach niekedy s odstupom jednej generácie (Theofanes Simokattes), inokedy s odstupom desiatok rokov či storočí.

Vnútropolitické boje medzi Fokom a Herakleiom mali za následok stratu územia na Východe, keď sa Husrav a perzská armáda postupne zmocnila nielen územia medzi Tigridom a Eufratom, ale postupne prekonala aj tok Eufratu a zmocňovala sa územia na západ od tejto veľrieky. Takisto vnútropolitické boje viedli k tomu, že Kartágo (resp. územie Afriky aj s Egyptom), ktoré dovtedy zabezpečovalo dodávky obilia pre Konštantínopol a ďalšie oblasti Byzantskej ríše, dokázalo prerušiť dodávky potravín do centra ríše, takže sa v Konštantínopole, ale aj iných mestách, takmer okamžite objavili nepokoje obyvateľstva, čo spätne prispievalo k oslabeniu centrálnej vlády. Dva roky trvalo budúcemu cisárovi Herakleiovi, kým sa mu podarilo poraziť svojho predchodcu, zajať ho, krutými telesnými testami zmrzačiť a nakoniec popraviť.

Nový byzantský vládca tým, že sa zmocnil vlády v Konštantínopole, zdedil aj mnohé problémy svojich predchodcov – časť ríše nebola voči nemu loajálna a musel bojovať s niektorými časťami Fokovho vojska, v ríši bol narušený systém vyberania daní a domáce i zahraničné vojny takmer úplne vyčerpali štátnu pokladnicu. A predovšetkým pokračovala vojna s Husravom na Východe, ako aj v rôznych častiach pohraničia rozľahlej Byzantskej ríše (Hispania, Itália, podunajské územia). Synergický účinok týchto udalostí mal nedozerne následky pre Byzantskú ríšu: postupne strácala dôležité vyspelé územia na Východe, predovšetkým Sýriu a Jeruzalem, čo opätovne znamenalo stratu daní, príjmov a ekonomicky vyspelého obyvateľstva.

Po štyroch rokoch Herakleiovej vlády bola situácia taká dramatická, že perzský vojvodca Šahin sa so svojim vojskom objavil „pred hradbami Konštantínopola“ – z maloázijskej strany sa dokonca stretol s cisárom a jeho sprievodom, ale hoci nemal možnosti, aby zaútočil na Konštantínopol (chýbalo mu predovšetkým loďstvo), už objavenie sa Peržanov „nadhľad“ Konštantínopola verne odrážalo situáciu a postavenie oboch vtedajších mocností.

Syndróm mávnutia motýľích krídel sa nevzťahuje a neprejavuje len v prírode, ale aj ľudskej spoločnosti. Udalosti na východe Byzantskej ríše sa s menším alebo väčším časovým odstupom museli prejavíť aj na iných územiach. Vážne dôsledky a zmeny sa prejavovali na podunajskej hranici, kde s postupným rozkladom obrany v Malej Ázii sa rozkladal aj obranný pevnostný systém na Balkáne. Vojsko aj civilné obyvateľstvo bolo odrezané od pravidelného zásobovania, upadala morálka obrancov podunajskej hranice. To okamžite využívali nové kmene, predovšetkým Slovania, ktoré sa tlačili na byzantské územie a zmocňovali sa jednotlivých pevností. Postupne sa ich príchod stával masovým a obsadzovali kompaktné územia v Istrii, Dalmácii, ba masovo osídlili celý západný Balkán, neskôr aj východný Peloponéz. V týchto súvislostiach sa spomína aj tlak ďalších kmeňov, predovšetkým Avarov, ktorí sa v rozsiahlom útoku na Konštantínopol v roku 626 stali vedúcou silou.

Dvadsať rokov 7. storočia sa vôbec stali pre Byzantskú ríšu a jej hlavné mesto Konštantínopol kritické. Avari, ktorí so svojimi spojencami podnikali koristnícke útoky na európske územie Byzantskej ríše, si občas dávali zaplatiť „bezpečnosť“ vysokými poplatkami, ale udalosti, opísané v predchádzajúcich kapitolách, ukázali, že byzantskí cisári strácajú schopnosť vyplatiť sa pred útokmi, ktoré boli čoraz zničujúcejšie, ako to ukázalo porušenie dohôd medzi Herakleiom a Avarmi v roku 623. Napriek diplomatickým rokovaniam s avarským kaganom, na ktorých sa zúčastnil cisár osobne s početným sprievodom vysokých hodnostárov i zvedavého davu obyčajných ľudí, Avari využili oslabenie svojho nepriateľa i neprezieravý krok cisára, zaútočili na jeho sprievod a napokon i na samotné hlavné mesto. Po viac ako 70 rokoch predmestia Konštantínopola opäť zakúsili priame lúpenie nepriateľov, čo, samozrejme, vyvolalo nielen paniku, ale aj vzopätie náboženského cítenia a prejavov náboženského exaltizmu. Avarské vojsko získalo veľkú korisť, s ktorou sa po úspešnom vpáde stiahlo späť za Dunaj. Pravdepodobne k tomu prispeli aj udalosti vo vtedajšej západnej Európe.

Avarský vpád v roku 623 dával akoby tušiť, čo bude nasledovať o tri roky neskôr. Byzantský cisár využil chvíľu, keď sa stiahlo avarské vojsko na konsolidáciu síl na východe proti Peržanom, pretože Husrav plánoval nové útoky proti Byzantincom.

Päť úvodných kapitol umožnilo Martinovi Hurbaničovi skutočne v širokom rozsahu a do značnej hĺbky narysovať základné problémy a základ pre sledovanie ďalších osudov Byzantskej ríše v stretnutí s vonkajšími nepriateľmi, ktorých opis tvorí hlavnú časť recenzovaných monografií.

Letný útok avarského vojska so spojencami bol priam logickým vyústením vnútropolitckej i zahraničnopolitickej situácie a postavenia Byzantskej ríše. Vnútropolitcké nepokoje a katastrofálna finančná a hospodárska situácia, ako aj vojna s Perzskou ríšou, umožnili nepriateľom preniknúť cez oslabenú hranicu na Dunaji, pričom veľká časť vojska bola prevelená proti hlavnému nepriateľovi – Peržanom.

Pri svojom útoku sa Avari dokonca spojili s Peržanmi, alebo s nimi aspoň koordinovali svoj postup, čo im malo uľahčiť obliehanie, prípadne dobytie Konštantínopola. Prvé útoky smerovali po pevnine na miesta, ktoré boli najmenej chránené pevnosťnými stavbami. Šlo o miesto, kde sa nachádzal cisársky palác v Blachernách a na opačnej strane chrám Pege.

Útok na Konštantínopol nebol len záležitosťou Avarov. Už byzantskí autori uvádzajú oddiely Bulharov, Slovanov a Gepidov, ktorí bojovali spolu s Avarmi. Tí predstavovali hlavnú zložku nepriateľského vojska, zatiaľ čo ďalšie kmene sa k nim pridávali buď dobrovoľne, dúfajúc získať korisť, alebo z nanútenia svojím silnejším susedom. Autor sa zaoberá aj úlohou jednotlivých národov, zúčastňujúcich sa na útoku, pričom jeho úlohu čiastočne sťažujú údaje historikov a kronikárov, ktorí nie vždy presne zachytili podiel jednotlivých národov na vojne. Všíma si tiež ich výzbroj a výstroj a porovnáva ju s výstrojom a výzbrojou byzantského vojska. Už súčasníkov udivovala a zaujala ťažká avarská jazda, ktorej členovia boli pokrytí železnými brneniami od hlavy po päty. Takisto bolo prekvapujúce vybavenie útočiacего vojska rôznymi obliehacími zariadeniami (napr. obliehacie veže) a ťažkými vrhacími strojmi (katapulty).

Martina Hurbaniča zaujala aj úloha Slovanov, ktorí prispeli v bojoch okrem peších oddielov aj svojimi monoxylmi – člmi vydlabanými z jedného kmeňa. Ich pomocou sa mali k hradbám Konštantínopola preplaviť z územia Malej Ázie perzské oddiely.

Okrem opisu nepriateľského vojska sa venuje v diele aj mimoriadna pozornosť samotnému obliehanému mestu – Konštantínopolu. Martin Hurbanič aj z osobnej skúsenosti poznal nielen topografiu celého mesta, ale aj jeho obranný systém – hradby. Aj s pomocou antických a byzantských autorov opisuje mohutné hradby, ktoré napokon odolali avarskému

útoku, opisuje jeho jednotlivé časti, sleduje ich vývoj a význam pre obranu mesta tak z pevniny ako aj z mora.

Samozrejme, že hlavnú súčasť byzantskej obrany tvorilo vojsko. V čase mieru bola väčšina byzantského vojska sústredená na európskej časti vidieku, až v čase bezprostredného ohrozenia sa sústreďovalo za hradbami mesta. Okrem regulárnych vojenských oddielov sa na obrane mesta zúčastňovali aj rôzne skupiny neprofesionálneho vojska, predovšetkým vášniví bojovníci zo skupín priaznivcov „športových klubov“, ktoré sa v čase mieru a pokoja vyžívali v bojoch počas jazdeckých pretekov.

Hlavné boje a avarský útok na Konštantínopol sa odohrali v dňoch 29. júla až 7. augusta, teda v priebehu desať dní. Útoky jednotlivých častí vojsk či už na pevnine alebo na vode, obranné akcie, diplomatické rokovania či sústreďovanie všetkých síl na jednej i druhej strane predstavuje autor v detailných opisoch – pokiaľ to pramene umožňujú. Čitateľ tak získava podrobný pohľad na udalosti, ktoré Martin Hurbanič nazval príznačne „poslednou vojnovou antiky“. Úplný obraz udalostí dopĺňa ešte opis udalostí krátko po skončení avarského obliehania hlavného mesta Byzancie, predovšetkým pokusy Peržanov nejakým spôsobom využiť udalosti pre svoje ciele.

Namiesto záveru autor doplnil niekoľko strán, v ktorých približuje minulé i súčasný stav bádania v tejto problematike a vývoj názorov rôznych odborníkov o význame obliehania Konštantínopola pre byzantské, prípadne celoeurópske dejiny.

Už počas výkladu hlavných politických, vojenských, sociálnych či hospodárskych problémov v súvislosti s útokom na Konštantínopol autor narážal na problém, ako priblížiť udalosti očami súčasníkov, teda byzantských i nebyzantských historikov. Uvádza množstvo diel historikov i cirkevných autorov a náboženských spisov, ktoré venovali obliehaniu pozornosť. Ak by však riešil historiografické problémy súčasne s opisom udalostí, dielo by sa stalo neprehľadné alebo by čitateľ dostával obraz hlavných udalostí triedený riešením v danej súvislosti vedľajšími problémami. Preto nakoniec sústredil svoju pozornosť o historiografické problémy do samostatného zväzku, ktorý však tvorí neoddeliteľnú súčasť prvého zväzku. Oddelenie týchto problémov mu zároveň umožnilo detailnejšie a systematickejšie sa venovať problematike interpretácie byzantských kroník a písaných prameňov, ale aj náboženským obradom a tradíciám, ktoré vznikali v súvislosti s rôznymi vojenskými udalosťami, nielen v súvislosti s obliehaním z roku 626. Práve tento náboženský exaltizmus, náboženské vášne a cítenie obyvateľov, predstavujú významnú zložku historickej pamäte byzantských dejín v priebehu takmer tisíc rokov od osamostatnenia sa Byzantskej ríše až do dobytia Konštantínopola Turkami v roku 1453.

Skutočnosť, že autor oddelil časť svojho výkladu do samostatnej práce, nazvanej *História a mýtus*, mu umožnilo v oveľa väčšej miere citovať priamo z dobových historických a náboženských diel. Čitateľ tak súčasne získava detailnejší a intímnejší pohľad na historické udalosti obliehania Konštantínopola a ich dopad na ďalšie stránky života obyvateľov ťažko skúšaného mesta. Zvýšené náboženské obrady v kostoloch, procesie v uliciach mesta, formovanie sa nových náboženských slávností, či dokonca zasvätenie mesta Panne Bohorodičke, sú len tými najhlavnejšími náboženskými prejavmi, v ktorých obyčajní ľudia i predstavitelia štátu hľadali spásu i nádej. To ich nakoniec priviedlo k víťazstvu.

Svoj výklad autor doplnil dovedna asi 60 ilustráciami. Väčšinu v prvom zväzku predstavujú mapky a kartogramy, a čitateľovi, ktorý nemal možnosť navštíviť Istanbul, umožňujú vytvoriť si presnejší obraz o prebiehajúcich udalostiach a bojoch. Autor týchto perokresieb je Marek Meško, ktorý sa tiež venuje problematike byzantských dejín a osobne navštívil Istanbul. V druhom zväzku tvoria ilustračný materiál predovšetkým obrázky z výzdoby kon-

štantínopolských kostolov, ale aj z ďalších kostolov na Balkáne, ba dokonca na Sinaji, čo prepája byzantské dejiny s dejinami na Balkáne i na Blízkom východe.

Obidve diela Martina Hurbaniča, ktoré by sme mohli nazvať aj dvojzväzkovým jedným dielom, sú výborným historickým príspevkom slovenského historika k byzantským dejinám. Súpisy literatúry a prameňov, pripojené k obidvom zväzkom, svedčia o mimoriadnej pripravenosti autora na svoju prácu. Veď len v prvom zväzku (v druhom sa väčšinou opakujú) je uvedených viac ako sto položiek prameňov a 370 biografických záznamov odbornej literatúry. Poznámkový aparát predstavuje v prvom zväzku 1 600 čísel, v druhom ďalších 541 položiek. To všetko svedčí o tvrdej a náročnej práci autora na svojom diele, ktorému venoval niekoľko rokov. Slovenská historiografia získala pozoruhodné dielo v oblasti, s ktorou nás spájajú mnohé historické, náboženské a kultúrne väzby, a za ktoré vďačíme nielen Martinovi Hurbaničovi, ale aj jeho učiteľovi Alexandrovi Avenariusovi, ktorého pamiatke je tiež venované.

Pavol Valachovič

ANOTÁCIE, GLOSÝ

BAČOVÁ, Viera (Ed.): *HISTORICKÁ PAMÄŤ A IDENTITA*. Košice : Spoločensko-vedný ústav SAV, 1996, 264 s.

Predkladaná monografia je súčasťou riešenia grantového projektu Vedeckej grantovej agentúry MŠ SR a SAV č. 95/5305/530 s názvom *Medzigeneračná pamäť ako mediátor formovania nových identít v procese transformácie slovenskej spoločnosti* pracovníkmi Spoločenskovedného ústavu SAV v Košiciach.

Monografia je rozdelená do troch blokov: v prvom sú všeobecno-teoretické, v druhom historicko-politologické a v treťom významné štúdie.

I. POJMOVÉ A METODOLOGICKÉ PRÍSTUPY

Viera Bačová napísala *Historickú pamäť ako zdroj konštruovania identity* (Identita v sociálnych vedách, historická pamäť, generačná pamäť). *Historická pamäť – jeden z formatívnych fenoménov interpretácie dejín* bola predmetom skúmania Sone Gabzdilovej. Nasleduje Milan Olejník, ktorý spracoval *Základné prvky obsahu historickej pamäti a ich úloha pri formovaní kolektívnej identity* (Pôvod spoločenstva, územie spoločenstva, kult hrdinov, umenie). Spomienkové rozprávanie „*Oral history*“ – *prameň a metóda skúmania historickej pamäti* uviedla Anna Jurová. Rozobrala pojmy ústne podávanej histórie, rozprávačský rozhovor, spomienkový rozhovor). Imrich Ruisel rozobral tému *Identita a múdrosť podľa Erika Eriksona* (Dôvera proti nedôvere, autonómia vs cudnosť a pochybnosť, iniciatíva vs pocit viny, usilovnosť vs inferiorita, identita vs konfúzia rolí, intimita vs izolácia, generativita vs

stagnácia, integrity vs zúfalstvo, problém integrity ega, integrata ega a múdrosť).

II. HISTORICKÁ PAMÄŤ A SÚČASNOSŤ SLOVENSKEJ SPOLOČNOSTI

K otázke národnej identity vo vývoji nacionalizmu na Slovensku prispel Stanislav Konečný. Štefan Šutaj sa zaoberal problémom *Súčasná slovenská spoločnosť a pamäť ako jej diferencujúci činiteľ*.

III. VNÍMANIE IDENTITY RÔZNYCH GENERÁCIÍ – MOŽNOSTI MERANIA. VÝSLEDKY VÝSKUMU

Medzigeneračné súvislosti sociálnej identity vybranej vzorky obyvateľov Slovenska uviedli Jozef Výrost a Viera Bačová. Miroslav Frankovský a Eva Bolfiková rozobrali *Rozdiely vo vnímaní identity vo vzťahu k určeným sociálnym útvarom na makroúrovni*. František Baumgartner, Slávka Hodušovská zasa *Začlenenie človeka v sociálnych skupinách ako aspekt identity – porovnanie medzigeneračných rozdielov*. *Medzigeneračné súvislosti osobnej identity* skúmali Ladislav Lovaš a Ivana Pirháčová. Nakoniec Viera Bačová uviedla *Obraz minulých, prítomných a budúcich sociálnych identít jednotlivcov – medzigeneračné rozdiely*.

Na konci monografie je zhrnutie či súhrn jednotlivých častí i príspevkov, zoznam 25 tabuliek, zoznam 21 obrázkov (vzťahujúcich sa k jednotlivým článkom s uvedením strán), resumé (v angličtine k jednotlivým statiam) a príloha – dotazník.

Na konci každého článku sú poznámky, prípadne aj použitá literatúra.

Po vzniku samostatnej Slovenskej republiky v roku 1993 sa otvorili staronové otázky: „*Aká je naša minulosť, akí sme, na aké tradície máme nadväzovať a kam chceme smerovať*.“ Táto práca má prispieť k ujasneniu základných pojmov pri skúmaní historickej pamäti a identity a ich vnútorného spojenia, získanie názoru na procesy, ktoré prebiehajú v nás i okolo nás. Na to je potrebný nezá-

vislý pohľad a pozrieť sa na seba z nadhľadu akoby očami druhého.

L. Jančo

McGOWAN, Lee: *RADIKÁLNÍ PRAVICE V NĚMECKU. OD ROKU 1870 PO SOUČASNOST.* Praha : Prostor 2004, 288 s.

Publikácia Lee McGowana, pôsobiaceho na Queen's University v Belfaste, ktorá sa v českom preklade objavila aj na slovenskom knižnom trhu, mapuje vývoj krajnej pravice od sedemdesiatych rokov 19. storočia, pokračujúc Weimarskou republikou, Hitlerovým uchopením moci, vývojom po roku 1945 a končiac v roku 2001. McGowan rozdelil knihu do deviatich kapitol, ktoré sú rozpracované na ďalšie časti.

V krátkom úvode predstavujúcom prvú kapitolu, autor konštatuje, že základné ideologické a myšlienkové princípy, z ktorých pravicové strany vznikali a čerpali, možno sledovať už v 19. storočí. Prvá kapitola vymedzuje aj spôsob označovania pravicovo orientovaných skupín. Rôznosť a množstvo terminológie sú často mylne považované za synonymá a navzájom sa zamieňajú. L. McGowan dôsledne dbá na terminológiu a v období pred rokom 1919, za nemeckého cisárstva a potom Weimarskej republiky, používa iba pojmy krajná a radikálna pravica. V pasážach dotýkajúcich sa nacionálneho socializmu volí termín extrémizmus. Po roku 1945 je používaný pojem pravicový extrémizmus a neonacizmus.

Druhá kapitola sa zaoberá mapovaním a vzostupom radikálnej pravice v období rokov 1870 – 1918. Po vzniku nemeckého cisárstva 18. januára 1871 tvorila po formálnej stránke ríšu federácia dvadsiatich dvoch štátov a troch mestských štátov. V skutočnosti mu dominovalo Prusko predstavujúce najväčší štát, čo do rozlohy a počtu obyvateľov, ale aj tradíciou a vojenským potenciálom zatienujúcimi politický systém. Počiatkom deväťdesiatych rokov 19. storočia

bola radikalizácia na pravicu zjavná. Svedčil o tom vznik drobných mimoparlamentných síl, často len s mestskou pôsobnosťou opierajúcou sa o stredný stav. Ich agitácia sa týkala napr. námorníctva, kolónií a obhajoby nemeckej kultúry, čo ohlasovalo príchod silných a hlasito sa prejavujúcich nacionalistických združení. Typickým znakom nacionalistických síl sa stal antisemitizmus. Tieto záujmy na začiatku hájila napr. *Kresťanskosociálna robotnícka strana* založená roku 1878 evanjelickým kňazom Alfredom Stöckerom a *Nemecké národné združenie* založené v roku 1881 Maxom Liebermann von Sonnenbergom a Bernhardom Försterom. Volebné aktivity antisemitsky zmýšľajúcich skupín v osemdesiatych a deväťdesiatych rokoch 19. storočia začal hájiť Otto Böckel, ktorý bol v pruskom Hesensku-Nasavsku zvolený za *Antisemitskú národnú stranu* do ríšskeho snemu. Ďalšie skupiny, ktorým sa darilo získať si priazeň stúpencov, boli napr. *Všenemecký zväz*, *Námorný zväz*, *Spoločnosť pre nemecký živel v zahraničí* atď. Ich agitáciu McGowan videl v presadzovaní nemeckej kultúry, jazyka a úspechov zabezpečujúcich miesto „na slnku“. Autor v knihe vyjadril myšlienku, že počas 1. svetovej vojny sa vplyv radikálnej pravice stal najcitelnejší, pretože mohlo dôjsť k presadeniu teritoriálnych nárokov Nemecka, obchodných záujmov a potlačeniu ľavice. Na konci vojny sa však ciele pravice nesplnili, ale toto sa považovalo iba za dočasný nezdar, a to preto, aby verejnosť začala viniť ľavicu za problémy v povojnovom Nemecku. Tak malo byť vytvorené prostredie, v ktorom sa radikálna pravica mala znovu nadýchnuť k ešte väčšiemu a ráznejšiemu presadeniu.

Vývojom radikálnej pravice vo Weimarskej republike sa zaoberá tretia kapitola. Ide o obdobie, v ktorom Nemecko prehralo vojnu a vláda vedená G. Bauerom podpisuje Versailleskú zmluvu, čo vyvolalo v nemeckom národe silný odpor. Pre radikálnu pravicu to predstavovalo prostriedok ako destabilizovať vtedajšie vládne strany. Podľa

L. McGowana pravicu bolo možné v tomto období rozdeliť do troch kategórií: prvá sa združovala okolo mocných konzervatívnych síl nemeckého cisárstva, ktoré predstavoval Zväz frontových bojovníkov (*Stahlhelm*), druhá zahrňovala polovojenské skupiny typu *Freikorps*, a tretiu skupinu tvorili rôzne národovecké zoskupenia. Všetky však spájaj nacionalistický zápal, averzia voči novej demokracii a určitá miera antisemitizmu. To ale na druhej strane nestačilo, aby došlo k zoskupeniu do jedného hnutia. Neúspešný Kapp- Lüttwizov puč v marci 1920 predstavoval ich otvorenú a aj zárodočnú snahu ostro vystúpiť proti vtedajšej vláde. V tretej kapitole sa nezabudlo ani na genézu „kariéry“ A. Hitlera a vznik NSDAP, ktorej agitácia na začiatku deväťdesiatych rokov 20. storočia sa opierala o antisemitizmus, otvorený nacionalizmus a antikapitalizmus.

Nacionálnesocialistická ideológia a vedení je názov štvrtej kapitoly, v ktorej L. McGowan tvrdí, že každé skúmanie nacistickej ideológie začína pri dvoch prameňoch, a to pri dvadsaťpäťbodovom programe strany a Hitlerovom spise *Mein Kampf*. Nacionálnosocialistická ideológia sa zakladala na odmietaní demokratických, liberálnych a humanistických hodnôt. Naopak, opierala sa o agresívny nacionalizmus, dištancovala sa od parlamentnej demokracie, presadzovala antimarxizmus a rasizmus.

Skúmaním skladby nacistických voličov a príčin, ktoré umožnili vzostup a nástup nacionálnych socialistov k moci, zaujíma vo oboznamení čitateľa piata kapitola. Pri skúmaní skladby je ale zdôraznené, že treba rozlišovať obdobie pred uchopením moci a po ňom. Je pozoruhodné sledovať volebné výsledky NSDAP v roku 1928 a 1933. V prvom prípade to bolo 2,6% získaných hlasov a v druhom až 43,9%. Obdobie roku 1933 predstavuje ale zosilnenie zastrašovania a násilných útokov na protivníkov NSDAP, čo môže viesť k skresleným údajom. Pri skúmaní voličskej základne NSDAP prelúdál do sedemdesiatych rokov 20. storočia

názor, podľa ktorého typický nacistický volič v roku 1932 bol „*stredostavovský, samostatne zarábajúci protestant, žijúci na statku alebo v malej obci*“. Treba sa prikloniť k názoru, že ide o príliš zjednodušujúci pohľad, a to z dôvodu, ktorým bola regrutácia voličov zo všetkých oblastí nemeckého života, a štatistiky sa kraj od kraja mohli podstatne líšiť. NSDAP podľa zistení „brala“ voličské hlasy *Sociálnodemokratickej strany Nemecka*, *Nemeckej strany stredu* a čo je zaujímavé, získala aj hlasy z radov *Komunistickej strany Nemecka*. Piata kapitola obsahuje aj tabuľky, v ktorých je názorne ukázané, aké bolo sociálne zloženie NSDAP, voličská základňa podľa vierovyznania, podľa veľkosti mestskej aglomerácie atď.

Extrémní pravice u moci: prosazování radikalizující se linie nesie názov šiestej kapitoly, ktorej obsah je venovaný všeobecne známym etapám v domácej aj zahraničnej politike od uchopenia moci Hitlerom až do roku 1945. Pojem extrémnej pravice v tomto období splynul s pojmom nacionálneho socializmu.

Siedma kapitola s názvom *Pád, vzestup a nový pád organizovaného pravicového extrémizmu v západnom Nemecku, 1945 – 1990* mapuje pravicový extrémizmus po roku 1945, ako vyplýva z názvu. Zostatky extrémistických skupín v rokoch 1945 – 1990 hájila napr. *Nemecká pravicová strana*, *Ríšska socialistická strana*, *Nacionálnodemokratická strana Nemecka* a *Nemecká národná únia*. Treba však zdôrazniť, že pravicové extrémistické skupiny mali bezprostredne po vojne obmedzené možnosti, a to z dôvodu pozorného sledovania Spojencami. Napriek tomuto faktu, ale niektoré strany získali povolenie na svoju existenciu. Pred voľbami do prvého spolkového snemu v roku 1949 sa ako najviac pravicová extrémistická strana prejavovala *Nemecká pravicová strana*, ktorá vznikla spojením *Nemeckej konzervatívnej strany* a *Nemeckej strany obnovy*. V roku 1949 v celorepublikovom meradle získala 1,8% hlasov. *Nemeckú pravicovú stranu* ne-

skoršie do úzadia zatlačila *Ríšska socialistická strana*, ktorej jedným z vedúcich predstaviteľov bol Otto Remer. V roku 1952 bola ale zakázaná. Obdobie rokov 1953 – 1964 je označené ako stagnácia a až úpadok pravicového extrémizmu, čo mal spôsobiť tzv. hospodársky zázrak v Západnom Nemecku. Jednou z ďalších extrémistických strán bola aj *Nacionálnodemokratická strana Nemecka*. Vznikla v roku 1964 spojením s inými extrémistickými stranami. Jej začiatky sa javili pomerne neúspešne, ale v roku 1968 už mala zastúpenie v siedmich zemských zákonodarných zboroch. Voličskú základňu tvorili drobní poľnohospodári a manuálne pracujúci. V sedemdesiatych rokoch stratila však väčšinu kresiel v zemských zákonodarných zboroch a v roku 1983 mala už iba šesťtisíc členov. V osemdesiatych rokoch 20. storočia možno medzi pravicovo extrémistické skupiny zaradiť aj *Nemeckú národnú úniu*, ktorú sformoval magnát Gerhard Frey. Vzišla z radov *Nacionálnodemokratickej strany Nemecka* a do roku 1987 mala 12-tisíc členov.

Pravicovému extrémizmu od roku 1990 až do roku 2001 je venovaná ôsma kapitola. Rok 1990 predstavoval pre Nemcov zjednotenie, čo vyvolalo priaznivý ohlas. Pravicovo extrémistické sily boli naďalej zoskupené hlavne v *Nacionálnodemokratickej strane Nemecka a Nemeckej národnej únii*. Tieto sily ale v celorepublikových voľbách až do roku 1999 nezískali viac ako 5 % hlasov. Nepochybne medzi pravicovo orientované skupiny možno zaradiť aj neonacistické hnutie, na ktoré autor vo svojej publikácii nezabudol. Ich počiatky badať na začiatku sedemdesiatych rokov a medzi charakteristické črty možno zaradiť násilie, bojovnosť a podnecovanie rasovej nenávisťi. Osoby ako Michael Kühnen, Manfred Roeder a Karl-Heinz Hoffmann predstavujú najsmutnejšie preslávené postavy medzi neonacistami, ktorým je venovaná krátka pozornosť.

Posledná deviatá kapitola je akýmsi zhrnutím predchádzajúcich kapitol, v ktorej je zdôraznené, že pravicový extrémiz-

mus predstavuje neustálu hrozbu, ktorú treba eliminovať. Takýmto spôsobom sa môže predísť hrozbe zvanej extrémizmus.

D. Šabo

VANĚK, Oldřich: *ŠTVRTÁ PARTIZÁNSKA BRIGÁDA. HISTÓRIA VZNIKU A ČINNOSTI*. Liptovský Mikuláš : OV SZPB, 2009, 124 s.

Práca sumarizuje doterajšie poznatky o tejto významnej vojensko-partizánskej jednotke, ktorej začiatky sa začali na severnej – liptovskej strane Nízkych Tatier v Dúbravskej, Klačianskej a Lupčianskej doline a v osadách Železná (dnes Detská ozdravovňa Železnô) a Magurka po potlačení SNP a prechode vojenských jednotiek na partizánsky spôsob boja.

Rozkazom veliteľa Hlavného štábu partizánskeho hnutia (HŠPH) plk. A. N. Asmolova č. 37 zo dňa 26. decembra 1944 bol ustanovený 4. partizánsky pluk. Bol sformovaný z roztrúsených partizánov, vojakov bývalej VI. taktickej skupiny, časti príslušníkov 2. samostatnej čs. paradesantnej brigády a civilných dobrovoľníkov. Veliteľom bol pplk. gšt. A. Ciprich, komisárom kpt. N. V. Smetanin, NŠ kpt. G. S. Korovuškin (od 15. januára 1945 mjr. J. Vražda), spravodajcom mjr. JUDr. I. Daxner. Pluk mal 2 prapory po 4 oddieloch a v januári 1945 okolo 400 mužov. Zameral sa na spravodajskú činnosť, bojové ani diverzné akcie neuskutočňoval.

Príchodom partizánov (skrývajúcich sa doma či z rozbitých oddielov), dôstojníkov a mužstva rozpadnutej 1. čs. armády na Slovensku aj z formujúcej sa Hašíkovej Domo-brany, povstalcov z nemeckých zajateckých táborov a zbehov z maďarskej armády dňa 4. februára 1945 rozkazom HŠPH č. 42 bol 4. partizánsky pluk zreorganizovaný na 4. partizánsku brigádu. Tvorili ju: veliteľ pplk. gšt. A. Ciprich, zástupcovia mjr. Š. Feja a kpt. V. P. Fedotov, komisár kpt. N. V. Smetanin, NŠ kpt. G. S. Korovuškon, (od 15. februára 1945

mjr. J. Vražda), veliteľ proviantnej základne A. Kotliarov, veliteľ rozviedky mjr. JUDr. I. Daxner, hlavný lekár MUDr. T. Gross. SV Magurka. Brigáda mala 1. pluk (3 prápory) a 2. pluk (2 prápory a maďarský oddiel), počet okolo 700 mužov. Formovala sa „z ničoho“ v najzložitejšom období partizánskeho hnutia a v najťažších klimatických podmienkach. Bojové akcie boli zamerané na spravodajstvo a diverznú činnosť na trati Liptovský Mikuláš – Ružomberok, zásobovanie a vytvorenie skladov potravín a materiálu.

Po prechode HŠPH 19. februára 1945 cez frontovú líniu bola 4. partizánska brigáda dňom 27. februára 1945 podriadená veliteľovi 1. čs. armádneho zboru v ZSSR (ČSAZ). Zvláštnym rozkazom veliteľa brigády č. 42 z 22. marca 1945 boli vyčlenení bojaschopní muži na pokračovanie v boji v tyľe nepriateľa, čím mali uľahčiť armádnym silám prelomienie frontu v Liptovskej kotline (3. marca a 4. apríla 1945 úspešne útočili na tyľové jednotky nepriateľa a 6. apríla sa spojili s jednotkami 1. ČSAZ.) a ostatných slabých, chorých a nebojaschopných (okolo 500) presunúť cez front po osi Chabenec – Mýto pod Ďumbierom – Čertovica – Kráľova Lehota do Popradu k náhradnému pluku 1. ČSAZ. Brigáda úlohy čestne splnila.

Obsah útlej knižky tvoria 3 kapitoly: *Organizačná výstavba a štruktúra, Bojová činnosť a Zabezpečenie bojovej činnosti 4. partizánskej brigády*, do ktorej boli zaradené politická a osvetová činnosť, spravodajská a prieskumná činnosť, výzbroj, zásobovanie a zdravotnícke zabezpečenie. Prílohami sú organizačné schémy, Prehľad obsadenia veliteľských funkcií, Bojové dokumenty 2. pluku 4. partizánskej brigády a Obrazová príloha (65 väčšinou muzeálnych fotografií).

E. Jančo

BROŽ, Ivan: *MISTR MINISTR. O ROZPORUPLNÉ OSOBNOSTI VE SLUŽBÁCH ŽURNALISTIKY, LITERATURY A DIPLOMACIE.* Praha : Ottovo nakladatelství, s.r.o., 2008, 248 s., fotogr.

Čitateľsky obľúbený autor literatúry faktu sa vo svojej práci venuje významnej osobnosti československej politiky druhej polovice 20. storočia – Bohuslavovi Chňoupkovi. Opisuje, dokumentuje a analyzuje kľúčové obdobia a momenty jeho politického a diplomatického pôsobenia, osobnostný vývoj a postoje na pozadí zložitej doby a venuje sa aj jeho publicistickej a literárnej činnosti. Tomu zodpovedá aj zaujímavá postavená štruktúra knihy. Pri jej koncipovaní vychádzal autor z politických a právnych dokumentov, osobných skúseností účastníka diplomatických rokovaní a tiež zápiskov a spomienok dlhoročných Chňoupkových spolupracovníkov.

Po prehľadnom biografickom profile – rodinnom, študentskom, profesnom – je v stručnej kapitole priblížený pracovný štýl B. Chňoupka, ktorý sa už ako mladý reportér vyznačoval vitalitou, netradičným prístupom a tvorivou originalitou. Ako zástanca objektívnej žurnalistiky presadzoval jazykový štýl zbavený kliše a frázozitosti. Pracovný štýl politika a diplomata charakterizovala precíznosť až detailnosť, samostatnosť, novátorstvo, vecnosť, cit pre praktickosť, odpor k byrokratickým metódam. Pri príprave vystúpení kládol dôraz na jazykovú a štylistickú úroveň, ku svojim spolupracovníkom a podriadeným bol prísny, vyžadoval dôsledne a promptne odvedenú prácu. Snahu o objektívne priblíženie politika dokladá autor zmienkami niektorých ľudských slabostí, ktoré boli príčinou mnohých nedorozumení, tiež prejavmi prehnaneho sebavedomia a aj nedostatočnej sebareflexie.

Najrozsiahlejšiu časť publikácie tvoria kapitoly, v ktorých sa Ivan Brož zameriava na pôsobenie Bohuslava Chňoupka v diplomatických službách takmer počas dvoch desať-

ročí. Konkrétne dokumentuje jeho pozíciu a prínos v procese uvoľňovania napätia v medzinárodných vzťahoch v 70. a 80. rokoch, a to od prvej zahraničnej cesty do Bonnu, cez návštevu nemeckého kancelára Willy Brandta v Prahe, podpísanie *Zmluvy o vzájomných vzťahoch medzi ČSSR a SRN* v decembri 1973, následné nadviazanie diplomatických stykov obidvoch krajín na úrovni veľvyslanectiev, až po opis Chňoupkovho kreditu u osobností európskej i svetovej diplomacie, podobne i v obchodných a kultúrnych kruhoch. Zdôvodňuje, že Chňoupek si získal autoritu vďaka vysokej kultúre diplomatického vystupovania, jazykovým znalostiam a tým, že v politike uvoľňovania videl reálnu možnosť stabilného systému medzinárodnej bezpečnosti a vzájomne výhodnej spolupráce. Uvádza, že v „*ére Chňoupkovej diplomacie dosiahlo Československo so Spolkovou republikou Nemecko vyvážené dohody, v niektorých aspektoch vláda síce vychádzala partnerom v Bonne ústretovo, vždy sa ale dôsledne dodržiavala línia našich základných národných a štátnych záujmov, čo sa už nedá tak jednoznačne povedať o neskoršom období...*“

V diplomatickom snažení smerom k Rakúsku to bolo na prvom mieste majetkoprávne vysporiadanie, ktoré Chňoupek doviedol do uzatvorenia dvojstrannej *Zmluvy o majetkoprávnom vyrovnaní* z 19. decembra 1974. Kurz vzájomne výhodných stykov medzi Československom a Rakúskom zo 70. rokov pokračoval i v nasledujúcej dekáde. K úspešnému rozvoju československo-rakúskych rokovaní mohlo dôjsť i vďaka blízkym osobným kontaktom, ktoré vrcholný československý diplomat dokázal nadviazať s najvyššími viedenskými vládnymi činiteľmi, od Kreiského až po Vranitzkého.

Na diplomatickom poli vo vzťahu k USA opisuje autor stretnutie Bohuslava Chňoupka s Williamom Rogersom na helsinskej pôde v júni 1973, jeho následnú oficiálnu návštevu v Prahe s podpísaním konzulárnej dohody, ktorá mala veľký význam z hľadiska ochrany práv a záujmov organizácií a jed-

notlivcov pôsobiacich v obidvoch krajinách. Návšteva znamenala tiež posun v riešení majetkoprávných otázok, navrátenia československého zlata ukoristeného nacistami a v získaní doložky najvyšších výhod pre československý obchod. Čitateľ môže sledovať mnohoročné úsilie československej diplomacie v súvislosti s návratom zlatého pokladu, vrátane procedurálnych a technických problémov, úspešne zavŕšené v roku 1982.

Samostatná kapitola je venovaná úsliu československej diplomacie na príprave a priebehu Helsinskej konferencie. *Konferencia o bezpečnosti a spolupráci v Európe* nebola pri vrcholnom rokovaní v Helsinkách (30. júla až 1. augusta 1975) považovaná za jednorázový akt i vďaka československým diplomatom, ale za dlhodobý proces, ktorý mali hodnotiť, usmerňovať a urýchľovať následné konferencie.

Autor nezabudol ani vklad československého ministra zahraničných vecí do zlepšenia vzťahu s Vatikánom, jeho prijatie u pápeža Jána Pavla II. vo Vatikáne, ako ani osobný Chňoupkov postoj k pápežovým snahám o vysporiadanie sa katolíckej cirkvi s negatívnymi javmi svojej minulosti, osobný postoj k pápežovi ako k intelektuálovi, básnikovi, dramatikovi a filozofovi.

Štyri kapitoly publikácie sú venované literárnej činnosti B. Chňoupka. Jedna z nich je prierezová, hodnotiacia – od reportážnych začiatkov, cez drobné prozaické žánre, v ktorých prevláda dialóg jednotlivých postáv s vnútornými replikami autora, až po poslednú knihu *Pogrom*, v ktorej prichádza s novými umelecky bohatými a fabulačne originálnymi tvarmi. Ostatné tri kapitoly sú venované konkrétnym dielam. Čitateľom známy knižný titul *Lámanie pečatí*, ktorý Chňoupek otvára zoznamom padlých Francúzov na Slovensku vyšiel v roku 50. výročia Slovenského národného povstania, avšak podklady a ďalšie faktografické materiály autor zhromažďoval už od 50. rokov. Dramatickosť deja vystihuje v niekoľkých spo-

čenských rovinách, konfrontuje subjektívne pohľady hrdinov s konkrétnymi historickými udalosťami a čitateľa nabáda k pochopeniu i sprostredkovanému prežívaniu zložitosti a opodstatnenosti národnooslobodzovacieho zápasu. Na danú dobu ponúka nové pohľady na históriu Slovákov a Čechov, Francúzov, Rusov, Juhoslovanov a ďalších účastníkov protifašistickej rezistencie.

Z literárnej tvorby po roku 1989 vybral Ivan Brož knihu *Andy*, ktorú napísal Chňoupek po návrate z vyšetrovacej väzby a ktorá vyšla v roku 1992. Americký sen o chudobnom chlapcovi pútavo zosobňuje v Andrew Warholovi a podáva ho ako jeden z najuniverzálnejších symbolov pop-kultúry. Chňoupek, ktorý sám patril k milovníkom výtvarného umenia, si všíma Andyho ponímanie vlastného umeleckého vyjadrenia a filozofický prístup k umeleckej tvorbe.

Poslednou Chňoupkovou knihou je *Pogrom* (2003), v ktorej pokrýva široký časový úsek zo života slovenských dedín od prvej svetovej vojny až po dozvuky druhej. Venuje sa hlavne osudom jednoduchých židovských rodín a reportážnym spôsobom približuje aj osobnú skúsenosť s antisemitizmom. Čitateľovu pozornosť priťahuje dramatickým striedaním málo známych alebo úplne neznámych epizód zo slovenskej a českej histórie.

Kapitola s príznačným názvom *Přemýšlení o nepřemýšlitelném* je akousi retrospektívnou sondou do niektorých zložitých období Chňoupkovho pôsobenia i jeho názorov a postojov. Týka sa to jeho pozície vo funkcii ústredného riaditeľa Československého rozhlasu na jar 1969, pozície stúpenca Gorbačovovej perestrojky, jeho hodnotenia socializmu a politického i spoločenského vývoja po roku 1989.

V mnohých statiach publikácie Ivan Brož predkladá obraz nezlučiteľnosti subjektívnej snahy robiť nové a prospesné veci na jednej strane a objektívneho stavu politických a spoločenských pomerov na strane druhej. Sám autor však konštatuje v úvode, že

knihy „nemôže byť vyčerpávajúcou analýzou a už vôbec nie vedeckým spisom, keďže chýba nutný časový odstup a i hodnoverné informácie o tom, z čoho býva Chňoupek podozrievaný – o spolupráci so sovietskou tajnou službou.“ Zostáva teda na čitateľovi, ako si do tvorí mozaiku o tejto významnej rozporuplnej osobnosti najnovších politických dejín Československa.

B. Šeďová

LONDÁK, Miroslav – SIKORA, Stanislav a kol.: *ROK 1968 A JEHO MIESTO V NAŠICH DEJINÁCH*. Bratislava : Veda, 2009. 576 s.

V roku 2008 sme si pripomenuli 40. výročie Pražskej jari a jej násilného zastavenia v podobe vstupu vojsk Varšavskej zmluvy na územie Československa. Pri tejto príležitosti vyšlo niekoľko publikácií venujúcich sa tejto stále živej a zaujímavej fáze našich dejín. Boli natočené dokumentárne filmy, konali sa rôzne spomienkové stretnutia, besedy, či vedecké konferencie. Z radu kníh, ktoré v súvislosti s výročím vydal Historický ústav SAV, zaujme kolektívna monografia *Rok 1968 a jeho miesto v našich dejinách*. Vzhľadom na pestrosť autorského kolektívu prináša rôznorodý, no zároveň aj komplexnejší pohľad na udalosti roka 1968.

Rozdelenie publikácie na tri časti sleduje nielen vyčlenenie tematických okruhov, ale do istej miery zohľadňuje aj rozdielne prístupy jednotlivých autorov k téme a jej spracovaniu z hľadiska ich vedeckej špecializácie. V kolektíve autorov (predovšetkým zo Slovenska a Česka) sú zastúpení historici zaoberajúci sa politickými, hospodárskymi, cirkevnými, kultúrnymi dejinami a tiež etnológovia, politológovia, filozof a vedci z oblasti literatúry, hudby a divadla.

Jednotliví autori prvej, najrozsiahlejšej, časti publikácie s názvom *Československo a Slovensko roku 1968 – socializmus, politika, ekonomika* sa vo svojich príspevkoch

zaoberajú Pražskou jarou v Čechách a na Slovensku. Venujú pozornosť okrem iného aj politickému vývoju v predchádzajúcom období. To malo vplyv na dianie v 60. rokoch, ktoré vyvrcholilo na jar v roku 1968.

Riešenie štátoprávneho usporiadania Československa predstavovalo konfrontačný prvok, pretože nešlo len o zmenu existujúceho stavu asymetrického modelu na iný, ale zároveň vyvolalo diskusiu, čo je prioritou. Najskôr demokratizácia a potom ako jej dôsledok federalizácia alebo naopak, pričom tu sa prejavili rozdiely v nazeraní na aktuálne dianie medzi Čechmi a Slovákmi. V prípade federalizácie sa tiež diskutovalo o tom, aká bude, či voľná, ktorú preferovalo Slovensko, alebo tesná, zovretá, ktorá by sa vyznačovala silnými kompetenciami federálnych orgánov na úkor národných, čo viac preferovalo Česko. S tým, samozrejme, súvisela aj ekonomická situácia na Slovensku, jeho postavenie v štruktúre riadenia ekonomiky a snaha o jeho zlepšenie.

Pozornosť je venovaná aj jednotlivým dobovým dokumentom: *Akčnému programu KSC*, manifestu *Dvetisíc slov*, programovej vízii *Návrhu referátu pre XIV. zjazd KSC*, ale aj rozvoju občianskej angažovanosti, príkladom čoho bolo založenie klubov KAN, K 231 alebo na Slovensku vznik Slovenskej organizácie na ochranu ľudských práv, v cirkevnej oblasti Dielo koncilovej obnovy a v neposlednom rade emancipačným snahám menších, najmä maďarskej, keď sa Csemadok usiloval o politické ambície na platforme Národného frontu.

Z politologického hľadiska je zaujímavý rozbor vnímania demokracie, ktoré bolo odlišné od toho na Západe. Tzv. socialistická demokracia bola ponímaná v intenciách rešpektujúcich existujúci právny rámec, cieľom bolo zmeniť direktívne riadenie strany, štátu a ekonomiky.

Niekoľko kapitol sa venuje udalostiam, ktoré sú spojené priamo s vpádom vojsk Varšavskej zmluvy na naše územie. S tým súviseli aj trestnoprávne aspekty ich „pô-

sobenia“ v Československu. Kapitola *Obeť okupácie 1968* dokumentuje prístup vojakov k obyvateľstvu. Mnohí prišli o život alebo boli zranení nielen v prvých dňoch, ale ešte aj o niekoľko týždňov, často v dôsledku nevhodnosti vojakov. Obsahuje prehľadné mapovanie situácie na Slovensku podľa jednotlivých krajov a zoznamy vybraných obetí s popisom, kedy a ako prišli o život. Ďalšia kapitola prináša prehľad spôsobov a foriem, ako občania reagovali na okupáciu od jej prvých dní až do augusta 1969. Išlo o spontánny odpor a o prejavy plánovaného, vopred premysleného a organizovaného odporu, napríklad šírenie letákov, demonštrácie a manifestácie obyvateľstva. Podnetom boli napríklad sebaupálenie J. Palacha, víťazstvo hokejistov nad „zbornou“ a prvé výročie okupácie. Špecifickým vyjadrením odporu a nesúhlasu bolo výtržníctvo.

Logickým završením prvej časti publikácie sú kapitoly o udalostiach bezprostredne nadväzujúcich na okupáciu, cez rokovania v Moskve, osobnosť G. Husáka v nadchádzajúcej normalizácii, názory exilu, ktorého predstavitelia si oveľa jasnejšie než politici doma uvedomovali, že limity reformného procesu sú závislé od postoja Moskvy. Zároveň im bolo jasné, že slová a plány sú jedná vec, ale skutky druhá. Kapitola o exile prináša zaujímavé názory a postrehy nielen slovenských emigrantov, ale aj emigrantov z jednotlivých krajín Východného bloku.

Moskovské rokovania, ktorých výsledkom bolo podpísanie Moskovského protokolu, boli nástupom k normalizácii pomerov (samozrejme, z pohľadu Moskvy a konzervatívneho členstva KSC). Séria rozhovorov sa týkala odchodu, resp. dlhodobého pobytu sovietskych vojsk na území Československa a viedla k podpísaniu 15-bodovej zmluvy s tajným protokolom o podmienkach pobytu sovietskych vojsk na našom území v súhrnnom počte 75-tisíc.

Druhá časť knihy, ako napovedá názov *Rok 1968 v medzinárodnom kontexte*, sa venuje analýze udalostí roka 1968 v medzi-

národných súvislostiach. Autori v jednotlivých kapitolách objasňujú postoje a pozície Veľkej Británie, Nemeckej spolkovej republiky, Rakúska a Fínska k daniu v Československu s ohľadom na zahraničnopolitickú situáciu, ale aj na vnútropolitické pomery v spomenutých štátoch.

Šesťdesiate roky v medzinárodnej diplomacii priniesli na program dňa okrem politiky *détente* aj rokovania o obmedzovaní, či nešírení jadrových zbraní, konflikt vo Vietname, Ostpolitik W. Brandta a K. G. Kiesingera. To všetko vplývalo na mieru záujmu a možného zásahu do reformného procesu prebiehajúceho v Československu.

Zákomom č. 119/1948 bol zahraničný obchod vyhlásený za štátny monopol so všetkým, čo k tomu patrilo. Prelomovým bol rok 1950, keď USA v rámci politiky zadržovania komunizmu iniciovali vznik *Koordináčného výboru Severoatlantického paktu pre obchodno-ekonomické vzťahy so socialistickými krajinami (COCOM)*. Jeho hlavnou úlohou bolo vypracovanie zoznamu tovarových položiek a licencií na technológie podliehajúcich embargu na vývoz do štátov sovietskeho bloku. Od polovice 50. rokov v súvislosti s procesom destalinizácie dochádzalo k postupnému zvyšovaniu hospodárskych kontaktov s kapitalistickými krajinami, prejavom čoho bola napríklad aj účasť Československa na výstavách a veľtrhoch v zahraničí. V atmosfére jarných mesiacov roka 1968 odborníci na ministerstve zahraničného obchodu vypracovali ideový program reformy celej koncepcie zahraničných hospodárskych vzťahov. Podstatou bolo oddelenie zahraničnej politiky štátu od komerčných zahranično-obchodných a hospodárskych vzťahov. Súčasťou koncepcie bolo aj riešenie otázok postavenia slovenskej ekonomiky voči zahraničiu. Bolo predložených niekoľko požiadaviek na emancipáciu a osamostatnenie hospodárskych orgánov Slovenska v zahraničných hospodárskych vzťahoch. Rok 1967 priniesol kvalitatívny zlom, keď sa objavili prvé celoštátne alebo čisto slo-

venské organizácie zahraničného obchodu s hlavným sídlom na území Slovenska. Pre zahraničný obchod okupácia Československa znamenala stagnáciu. Situácia sa zmenila práve v období kulminácie normalizačného procesu, keď tlak zaostávania za technologickým vývojom v najvyspelejších krajinách prinútil vládne kruhy Československa nadviazať na reformné koncepcie rozvoja kooperačných vzťahov s kapitalistickými štátmi z roku 1968.

Vzťahy Československa a Veľkej Británie až do jari 1968 boli limitované šéfom diplomacie V. Davidom, ktorý „nenávidel“ Západ. Až od druhej polovice 60. rokov postupne dochádzalo k nadväzovaniu kontaktov a obojstranným návštevám politikov, najmä tých, ktorí boli zodpovední za ekonomické záležitosti. V politicko-diplomatických vzťahoch problémom ostávala otázka platnosti Mníchovskej dohody. V zásade však Veľká Británia zotrvala v pozícii nemiešania sa do vzťahov medzi východoeurópskymi štátmi, a teda nezasahovania ani do obrodného procesu v Československu. Prispela k tomu aj vnútropolitická situácia, keď sa labouristická vláda H. Wilsona neúspešne potýkala s hospodárskymi ťažkosťami.

Bilaterálne vzťahy Československa a Spolkovej republiky Nemecko boli veľmi zložité, poznačené udalosťami od Mníchova až po vysídlenie sudetských Nemcov. Hoci sa SRN snažila o nadviazanie diplomatických vzťahov, vychádzala z toho, že reformnému procesu v Československu pomôže najviac, keď bude vyčkávať, prípadne postupovať veľmi obozretne. Augustové udalosti napokon potvrdili, že akékoľvek nadväzovanie, či prehlbovanie vzájomných vzťahov nie je možné bez dohovoru s Moskvou. V západo-nemeckej spoločnosti viac rezonovala okupácia, než obrodný proces, čo viedlo k zmene pohľadu na Čechov a Slovákov. Dovtedy sa SRN pozerala cez prizmu vojaka Švejka. Po augustových udalostiach sme sa stali v jej očiach statočnými národmi.

Postoje Rakúska a Fínska determinovali ich vzťah k Sovietskemu zväzu. Obe krajiny museli svoju neutralitu neustále obhajovať a dávať si pozor, aby Moskvu nevyprovokovali k akcii, ktorá by ich stála nezávislosť. Obe krajiny sa po okupácii obávali, že aj ich zasiahne podobný osud. Aj keď Rakúsko do diania v Československu nezasiahlo, napriek tlaku Moskvy trvalo na tom, že utečencom (emigrantom) poskytne humanitárnu pomoc a azyl. Okrem toho cez svoje hranice púšťalo aj ľudí bez víz a cestovných pasov, až kým Československo v októbri 1969 neuzavrelo hranicu. Okupácia však mala pre Rakúsko vážne vnútropolitické dôsledky, keď viedla k pádu vlády v roku 1970. V prípade Fínska bola situácia iná. Reakciou na okupáciu bolo stanovisko, v ktorom Fíni vyjadrili poľutovanie nad tým, že: „*nehody, ktoré vznikli medzi niektorými východoeurópskymi krajinami, sa nepodarilo urovnať prostredníctvom rokovaní*“. Zároveň však správy o okupácii Československa vyvolali spontánne reakcie mnohých „jednoduchých“ Fínov, keď sa vo viacerých mestách vo Fínsku uskutočnili demonštrácie.

Tretia, posledná časť monografie *Slovensko roku 1968 – spoločnosť a kultúra* sa zaoberá kultúrnou sférou spoločnosti, jej prínosom a reakciami na reformné dianie v krajine. Prináša tiež nový pohľad na udalosti cez výsledky výskumu metódou „oralhistory“. V neposlednom rade oboznamuje s postojmi Ladislava Mňačka, ktorý sa v roku 1968 vrátil s emigrácie, aby sklamaný z augustových udalostí emigroval opäť. Približuje aj tvorbu operných skladateľov Jána Cikkera a Juraja Beneša, ktorí sa vo svojich dielach pokúšajú reagovať na okupáciu a normalizačný proces.

Práve slovenskí spisovatelia a novinári boli tými, ktorí už v období *predjaria* na svojich konferenciách a zjazdoch prejavovali nespokojnosť so stavom spoločnosti, kritizovali pomery v štáte od postavenia Slovenska v spoločnom štáte, cez rehabilitácie obetí nespravodlivo odsúdených v rokoch 1948

– 1954, až po výmenu skompromitovaného vedenia strany v 50. rokoch. Spisovatelia, novinári, vedci, hudobníci i výtvarníci si na stránkach *Kultúrneho života* – platformy polemík, vymieňali v neobvykle slobodnej diskusii názory na kultúrne, umelecké a politické témy. Spontánny záujem prejavili aj českí spisovatelia a čitatelia. Riešila sa problematika IV. zjazdu Zväzu československých spisovateľov, otázka emigrácie Ladislava Mňačka a pod. Postupne sa aj širšia verejnosť začala vyjadrovať k aktuálnym otázkam: k Akčnému programu strany, k ekonomickej reforme či k otázke federalizácie. Nastal tiež prudký rozvoj vo vydávaní časopisov, najmä z nových záujmových oblastí ako napríklad vedecko-technický rozvoj, ekonomika, architektúra, divadelníctvo, životné prostredie a mnohé iné. Zároveň boli rehabilitované dovedy zaznávané spoločensko-vedné disciplíny ako sociológia a štatistika. Úspešne sa rozvíjala slovenská kinematografia, ktorá získala aj ocenenia na zahraničných festivaloch.

Prínosom k poznaniu udalostí Pražskej jari, okupácii a následnému dlhoročnému pobytu sovietskych vojsk je pohľad jednotlivých vrstiev spoločnosti ako novinárov, alebo obyvateľov miest, v ktorých boli dislokované sovietske vojenské posádky. Okupácia bola prelomom vo vnímaní „Veľkého brata“. Kým v prvých momentoch okupácie ľudia neverili tomu, že by nás Rusi mohli obsadiť, respektíve, že by dovolili iným obsadiť naše územie, ich názory sa postupne menili na zlosť, nevôľu, vyčleňovanie sa voči nim, až po určitý konsenzus v spoľžití v priebehu nasledujúcich rokov.

Kolektívna monografia multidisciplinárneho charakteru sa usiluje priniesť ucelený pohľad na rok 1968 v našich dejinách, ale zároveň aj v medzinárodnom kontexte. Snaží sa priblížiť priority českého a slovenského národa v reformnom procese roku 1968 a rozpory z toho vyplývajúce. Stranu neostala ani oblasť kultúry a spoločnosti

ských vied. Publikácia tak iste osloví nielen odbornú, ale aj širšiu laickú verejnosť.

L. Šulejová

VONDRÁČEK, Jan: *A SMRT BYLA NA DOSAH*. Praha : Karel Petřík – Netopejř, 2009, 151 s., fotogr. príl.

Publikáciu tvorí sedem príbehov mladých žien – volynských Česiek, ktoré sa narodili a vyrastali na území dnešnej Ukrajiny v mnohonárodnostnom a mnohoreligióznom prostredí medzi Ukrajincami, Poliakmi, Židmi, Rusmi a Nemcami, a ktoré svoju vlasť poznali len z rozprávania svojich blízkych. Napriek tomu, v období 2. svetovej vojny, keď sa v marci 1944 front priblížil k Volyni, rozhodli sa dobrovoľne vstúpiť do čs. armády. Zastávali mnohé odborné činnosti v štáboch a tylových zariadeniach, pracovali ako ošetrovatelky a spojárky, obsluhovali dokonca protiletadlové delá. Väčšinou to boli mladé 18- až 20-ročné dievčatá, ktorých korene siahali do Stredočeského kraja.

V tom období vstúpilo do čs. vojenských jednotiek v Sovietskom zväze okolo 10 200 volynských Čechov, z toho ženy predstavovali 424. Do armády nevstupovali len jednotlivci, ale aj celé rodiny. Prispeli tak k vzniku 1. čs. armádneho zboru v ZSSR a zúčastnili sa Karpatsko-duklianskej operácie a mnohých ťažkých bojov na území svojej vlasti. V histórii čs. armády boli tak prvýkrát odvedené aj ženy. Keďže prvorepubliková armáda so ženami nepočítala, vznikali rozličné problémy – ťažkosti s oblečením, situácie vyplývajúce z legislatívnej nepodloženosti v brannom zákone.

Pri povolení vstupu žien do 1. čs. armádneho zboru v ZSSR bol pplk. Ludvík Svoboda motivovaný praxou a pomermi v Červej armáde, v ktorej boli ženy už udomácnené a slabým prílivom dobrovoľníkov, keďže prepúšťanie Čechov a Slovákov z deportácií, gulagov a Červej armády bolo zdĺha-

vé. Vychádzal z danej vojnovnej situácie a nepostačujúceho počtu čs. vojakov.

Autor, ako zdôrazňuje vo svojom predhovore, si kvôli zachovaniu autenticity spomienok a sprostredkovaniu dobových udalostí videných pohľadom mladých žien, zvolil formu rozhovorov a rozprávania. Jeho snahou bolo „*zoznámiť čitateľa s osudmi volynských Čechov a ich životom v priebehu vojny a po jej skončení*“.

Najrozsiahlejší je príbeh plk. zdravotníckej služby Ireny Malínskej-Šmidtovej, ktorá sa narodila v poľskej Volyni a do čs. armády sa prihlásila ako 18-ročná. Bola prideľovaná ako sanitárka na operačnú sálu, ale prejavila záujem starať sa o pooperačných pacientov, pokiaľ neboli schopní transportu do tylovej nemocnice. Absolvovala zdravotnícky kurz, a vojenský výcvik ukončila v hodnosti slobodníka. V zdravotnom prápore prvej brigády sa zúčastnila bojov v Duklianskom priesmyku. Prechádzajúc Slovenskom ošetrovala okrem vojakov občas aj civilistov a 9. máj 1945 ju zastihol na Morave. V armádnych službách zotrvala aj po vojne. Najskôr pracovala v olomouckej vojenskej nemocnici, po službe vo vojenskej nemocnici v Prahe nasledovali roky služby na žateckom letisku. V roku 1947 ako väčšina volynských Čechov aj jej rodina reemigrovala do starej vlasti. Na ťažké vojnové chvíle sa snažila zabudnúť, ale po vstupe spojeneckých intervenčných vojsk do Československa v roku 1968 sa jej všetky zážitky spojili a musela nanovo zápasit' s ťaživými spomienkami.

Spojárka – radistka por. Věra Sucopárová – Skřivánková bola pridelená 1. delostreleckému pluku 1. čs. brigády a po dvojhodinovej príprave plnila úlohy v udržiavaní rádiového spojenia medzi určenými útvarmi. Najťažšie chvíle prežila počas deviatich dní bojov o kótu 534, miesto doslova presiaknuté krvou bojujúcich. Po vojne zostala v Československu, od roku 1990 sa aktívne zúčastňuje v krajanskej organizácii Združenie Čechov z Volyne a ich priateľov.

Nasledujúce rozhovory a príbehy sú

o pplk. zdravotníckej služby Jiřine Jirákovéj – Křížkovéj, npor. intendantčnej služby Emílii Řepíkovéj – Klabanovéj, ppor. intendantčného tylového zásobovania Helene Křikavovéj – Albrechtovéj, ppor. chirurgickej sestry Marii Sýkorovéj – Šírcovéj a knihu uzatvárajú spomienky des. spojárky – radistky pri delostrelectve Slávky Altmanovéj-Fickovéj. Všetky osobné príbehy sú dôkazom vyhraného postoja, nezištnej oddanosti, lásky, odvahy, vytrvalosti, mladíckej vôle zvládnuť všetky útrapy frontového života – zimu, hlad, vši, nočné presuny v prachu, daždi, mraze, nebezpečenstvo mín, rozbahneného terénu a mnohé ďalšie nástrahy, ako aj prejavom vzťahu k staronovej vlasti.

Vojnový i povojnový príbeh každej volynskej hrdinky autor dopĺňa rozsiahlou fotodokumentáciou.

B. Šeďová

CHOVANEC, Jaroslav: *MODERNÁ SLOVENSKÁ ŠTÁTNOŠŤ*. Bratislava : Procom, 2009, 416 s.

Rozsiahla publikácia popredného ústavného právnika, pedagóga a vedca prof. Dr.h.c., JUDr. Jaroslava Chovanca, CSc. ponúka širokoplošný pohľad na základné aspekty vzniku samostatnej Slovenskej republiky z hľadiska legitimity, na princípy Ústavy Slovenskej republiky a jej novelizácie, na slovenskú štátnu suverenitu vo vzťahoch k Európskej únii, ako aj na orgány a nositeľov štátnej suverenity.

Popri úvode je práca rozdelená do piatich základných kapitol, a v rámci nich vždy do troch podkapitol. Mimoriadne cennou časťou práce sú aj tri dokumentárne časti, kde sú spravidla in extenso publikované najvýznamnejšie politické a ústavnoprávne dokumenty, ktoré vytvorili predpoklady a podmienky na vznik a budovanie modernej slovenskej štátnosti. In naturam sú zobrazené aj základné symboly Slovenskej republiky, a to štátny znak, štátna pečať, štátna vlaj-

ka, štátna zástava, štátna hymna a štandarda prezidenta SR.

V úvode sa osvetľujú hlavné pojmy, pričom autor štátnosť chápe „*jednak ako vedomie o trvaní štátu spojené s vôľou štát držať a rozvíjať, a jednak – u ľudu bez vlastného štátu – ako úsilie štát vytvoriť, poprípade ho obnoviť.*“ Je prirodzené, že „*štátnosť bezprostredne súvisí s právom národov na sebaurčenie, so suverenitou národa a suverenitou štátu.*“ Pojem štát autor definuje ako „*inštitucionalizované uplatňovanie moci, ktoré sa diferencuje kultúrno-historicky ako sociálne normovaná diferenciácia moci a vlády, ktorá je podstatná pre rozdiely medzi primitívnymi a vyspelými, komplexnými spoločnosťami (kultúrnych národov).*“ Autor zároveň prízvukuje, že „*moderný národný štát je výsledkom európskeho kultúrneho vývinu a treba ho zachovať a naďalej kultivovať aj v rámci európskej integrácie.*“

Prvá kapitola má názov Politické a ústavnoprávne aspekty vzniku samostatnej Slovenskej republiky a popri historickom odkaze Ľudovíta Štúra pre slovenskú politiku a štátnosť sa tu sleduje aj vznik SR z hľadiska legitimity a legality a princípy Ústavy Slovenskej republiky. Predmetom druhej kapitoly Suverenita štátu – záruka budovania demokratického právneho štátu sú otázky suverenity SR v reláciách Európskej únie, symboly štátu ako významný vonkajší semiotický znak slovenskej národnej a štátnej identity. Z vojenského hľadiska je mimoriadne závažná podkapitola s názvom Prezident samostatnej Slovenskej republiky – reprezentant suverenity štátu, v rámci ktorej sa podrobne rozoberá pôsobnosť najvyššieho predstaviteľa SR v oblasti obrany a bezpečnosti štátu (s. 139-140); prezident SR je nielen hlavný veliteľ ozbrojených síl štátu, ale práve on „*vypovedá vojnu, ak je Slovenská republika napadnutá alebo ak to vyplýva zo záväzkov z medzinárodných zmlúv o spoločnej obrane proti napadnutiu.*“ Prezident taktiež „*uzatvára mier, čo je význam-*

ným medzinárodnoprávnym aktom, a súvisí so všetkými právnymi dôsledkami, ktoré vojna prináša.“ Štvrtá kapitola je venovaná otázkam rozvoja demokracie a ochrany ľudských a občianskych práv a slobôd a posledná, piata kapitola sleduje fenomén masmediálnej komunikácie, ktorá je významným činiteľom pri budovaní modernej štátnosti Slovenskej republiky.

Monografia Jaroslava Chovanca je určená predovšetkým študentom spoločensko-

vedných odborov na vysokých školách, ďalej protagonistom politického a verejného života, ako aj širokej odbornej i čitateľskej verejnosti. Publikácia má nespochybniteľný prínos pre rozvoj slovenskej právnej vedy a osobitne nášho ústavného práva, má ambíciu byť významným zdrojom v procese prehĺbovania historického a právneho vedomia, a tým aj vlastenectva širokej verejnosti.

V. Segeš

KRONIKA

JUBILANT V. SEGEŠ

Plynutie času je nezadržateľné a zároveň neúprosné. Obzvlášť si to človek uvedomuje, keď pri sledovaní kalendára zistí, že niekto blízky či známy, zdanlivo iba nedávno oslavujúci okrúhle výročie narodenia, vstupuje do novej dekády svojej životnej púte. Uplynulo desať rokov a mne sa zdá, akoby oslávenec jemu vlastným boдрým spôsobom iba nedávno nás vypravádzal z oslavy svojich päťdesiatin. Je reč o v kultúrnej i vo vedeckej oblasti rozhladenom človeku, historikovi, redaktorovi, vysokoškolskom pedagógovi a popularizátorovi historickej vedy doc. PhDr. Vladimírovi Segešovi PhD., ktorý iba nedávno prekročil prah svojho veku, označovaný šiestimi krížikmi.

Životná a odborná dráha Vladimíra Segeša nebola od počiatku priamočiara zameraná iba do oblasti vedy, ale reagovala aj na meniace sa podmienky a výzvy doby. Z jeho stručného curriculum vitae sa dozvedáme, že študoval historické vedy – archívniectvo na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave a istý čas na Univerzite Loránda Eötvösa v Budapešti. Vysokoškolské štúdium ukončil roku 1973. Práve pobyt v zahraničí mu v mnohých smeroch otvoril cestu k širšiemu chápaniu dosahu historickej vedy a rozšíril jeho jazykové znalosti. Po skončení vysokoškolského štúdia pracoval v Štátnom slovenskom ústrednom archíve v Bratislave a medzi rokmi 1974 a 1991 na Ministerstve školstva SSR a Ministerstve kultúry SSR a SR, kde mimo iného zastával aj funkciu tajomníka Rady pre vedu a výskum. Neskôr pôsobil ako zástupca šéfredaktora časopisu *Historická revue*, prakticky jediného vedeckopopularizačného časopisu z oblasti histórie na Slovensku, a zaslúžil sa o sprostredkovanie výsledkov bádateľského úsilia slovenskej historiografie v širšej verejnosti. Sám do časopisu aj prispieval.

Roku 1985 získal akademický titul PhDr. a v roku 1995 nastúpil ako vedecký pracovník do Vojenského historického ústavu v Bratislave, kde sa začala jeho vedecká kariéra so špecializáciou na vojenské dejiny Slovenska. V tejto súvislosti sa žiada poznamenať, že slovenská vojenská historická veda, ktorá sa na inštitucionálnom základe začala rozvíjať až od roku 1967 a jej bádateľské možnosti boli značne zúžené, v porovnaní s inými krajinami začína z veľmi nevýhodnej štartovacej čiary, so značným fázovým posunom a za obmedzených podmienok. Aj keď už mala určité výsledky za sebou, zďaleka sa nemohla rovnať výsledkom vojenskej historickej vedy susedných štátov. Že sa tento stav začal meniť k lepšiemu, na tom svoj podiel okrem hŕstky slovenských vojenských historikov mal aj Vladimír Segeš, ktorý v rekordne krátkom čase dokázal zvládnuť metodickú mnohostrannosť tejto vednej disciplíny a vstrebať širokú škálu poznatkov. To viedlo k tomu, že čoskoro po nástupe na nové pracovisko sa stal spoluautorom tretieho zväzku *Vojenských dejín Slovenska* (Dangl, V. – Segeš V.: *Vojenské dejiny Slovenska (1711 – 1914)*, zv. III. Bratislava : MO SR, 1996) zaoberajúceho sa obdobiem 1711 – 1914, ktoré dodnes zostáva základným syntetizujúcim dielom svojho druhu, často citovaným v odbornej literatúre. Aj keď sa pôvodne špecializoval na obdobie vrcholného a neskorého stredoveku, v tejto práci na úrovni spracoval kapitoly venujúce sa obdobiu dynastických vojen a vojenstvu v období formovania novodobých národov, zasadené do širšieho rámca medzinárodných súvislostí. Vzhľadom na nedostatok odbor-

níkov na staršie dejiny na Vojenskom historickom ústave Segešovi postupne pripadla celá agenda za obdobie od najstarších čias do konca prvej svetovej vojny. Výsledky svojho viacročného vedeckého bádania v domácich i zahraničných archívoch zhrnul v publikácii *Od rytierstva po žoldnierstvo. Vojenstvo v stredovekom Uhorsku so zreteľom na Slovensko*. Bratislava : MO SR, 2004. V slovenských pomeroch ide o originálnu prácu, ktorá v syntetizujúcej podobe mapuje široké spektrum dejín vojenského umenia, legislatívno-právny rámec uhorského vojenstva, branný systém a vojenské umenie v špecifických uhorských podmienkach, organizáciu, výzbroj, výstroj uhorských branných síl, druhy vojsk, ich taktiku a stratégiu a ďalšie prvky vojenstva v Uhorsku, a to všetko predovšetkým so zreteľom na územie Slovenska v 13. a 15. storočí. Zaujímavé sú aj kapitoly venujúce sa základným fenoménom pôsobiacim vo vojenstve, akými sú čas, priestor, mobilita, prírodné podmienky a podobne. Túto prácu jubilant predložil aj ako dizertačnú a po úspešnej obhajobe získal vedeckú hodnosť PhD. Širokospektrálnosť jeho odborného záujmu dosvedčuje aj publikácia odborného charakteru s názvom *Prešporský pitaval. Zločin a trest v stredovekej Bratislave*. Bratislava : Perfekt 2005. V nej okrem konkrétnych prípadov súvisiacich so zločinnosťou v Bratislave sa venuje aj vývoju miest a mestskej society a otázkam práva a spravodlivosti v minulosti.

Ak zoberieme do úvahy, že systematickej bádateľskej a vedecko-výskumnej práci sa Vladimír Segeš venoval iba posledných pätnásť rokov, zoznam jeho publikovaných vedeckých štúdií, a to doma i v zahraničí, je imponujúci. Nie je tu priestor na ich podrobnejšie prezentovanie, preto naznačím iba okruhy problémov, ktorými sa vo svojich štúdiách zapodieval. Predovšetkým ide o štúdie mapujúce rôznorodé aspekty stredovekých a čiastočne aj včasnovernovovekých vojenských dejín Uhorska so zvláštnym zreteľom na územie Slovenska a otázky súvisiace so zástojom, funkciou a významom miest v týchto obdobiach, vrátane organizácie, zásobovania, disciplíny, zbrojnej výroby, vojenskej pripravenosti mestských branných síl. V týchto súvislostiach venoval samostatné štúdie napr. aj obdobiu vlády Žigmunda Luxemburského či Mateja Korvína. Ďalší okruh jeho záujmu sa sústreďoval na výskum legislatívno-právneho rámca uhorského vojenstva v období vrcholného stredoveku, trestných exekúcií, problematike žien v kriminalite a súdnych procesoch, vojensko-reformných úsilí doby a podobne. Rozsah jeho odborného záberu dokladá, že v samostatných článkoch, vystúpeniach na vedeckých konferenciách si všíma aj problematiku etnicity v mnohonárodnostnej habsburskej armáde od 18. do začiatku 20. storočia, obdobie protihabsburských stavovských povstaní či napoleonských vojen. Obzvlášť treba oceniť autorovu snahu o „zaľudnenie“ vojenských dejín Slovenska osobnosťami pochádzajúcimi z územia dnešného Slovenska, a sondy do širších súvislostí času, priestoru a mobility poštovníctva a fenoménu vojny a mieru v stredoveku.

V. Segeš sa ako spoluautor a v niektorých prípadoch aj ako zostavovateľ a redaktor podieľal na spracovaní a vydaní viacerých odborných prác historického charakteru. V tejto súvislosti treba spomenúť predovšetkým úspešnú publikáciu SEGEŠ, V. a kol.: *Kniha kráľov. Panovníci v dejinách Slovenska*. Bratislava : SPN – Mladé letá, 1998, 2003, 2006, ktorá vyšla v troch, postupne doplňovaných vydaniach. Prehľadná práca venujúca sa vojenským dejinám Slovenska od najstarších čias do súčasnosti SEGEŠ, V. a kol.: *Slovensko. Vojenská kronika*. Bratislava : Perfekt, 2007, vyšla roku 2009 aj v anglickej mutácii. Spoluautorstvo na publikácii *Lexikón slovenských dejín*. Bratislava SPN, 1997, 1999, 2006, ktorá má tiež tri vydania, na výbere a edícii dokumentov v rámci kolektívu autorov *Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov VI. Pod osmanskou hrozbou*. Bratislava : LIC, 2004, na ďalšom reprezentatívnom vydaní prameňov zo slovenských dejín, ktorý vyšiel pod názvom *Dokumenty slovenskej ná-*

rodnej identity a štátnosti I. Bratislava : NLC, 1998, ako aj na viacerých lexikónoch a kolektívnych prácach encyklopedického charakteru.

Okrem prác súvisiacich s vedeckou a odbornou činnosťou sa venoval aj vypracovávaní rôznych podkladov pre Ministerstvo obrany SR, prednáškovej činnosti pre posádky, odbornovo-konzultačnej a posudkovej činnosti, vystupoval v diskusných reláciách Slovenského rozhlasu i televízie a v neposlednom rade sa zúčastňoval na vedeckopopularizačnej práci v rámci publikovania v rôznych spoločenských odborných a iných časopisoch. Z posledne menovanej činnosti zaznamenal jubilat mimoriadne pozoruhodné výsledky. Spomením napríklad spoluprácu na seriáli o významných bojoch na našom území a vnútornom živote armády a seriáli o významných vojenských osobnostiach slovenských dejín v časopise *Obrana*, príležitostné články k rôznym historickým výročiam, udalostiam a osobnostiam do časopisu *Historická revue, História. Revue o dejinách spoločnosti, Žurnál, Bratislavské noviny – Pressburger Zeitung, Bratislavský kuriér* a iných. V tlači je kniha *Vojvodcovia – 111 výrazných osobností vojenských dejín Slovenska*, v ktorej ako jeden z dvoch autorov sa venuje vojenským osobnostiam našich starších dejín.

Jubilant je dlhoročným členom Výboru SHS a predsedom sekcie pre dejiny miest SHS pri SAV, členom Slovenského národného komitétu historikov, Vedeckej rady VHÚ, predsedom redakčnej rady *Vojenskej histórie* a časopisu *História*, je členom zmiešanej slovensko-maďarskej komisie historikov, redakčnej rady maďarského vedeckého časopisu *Hadtörténelmi Közlemények* a českého časopisu *Tábor* a zúčastňuje sa na práci komisií pre udeľovanie titulov po skončení vysokoškolského štúdia. Je zároveň nositeľom viacerých ocenení a významenaní, medzi inými Medaily Cyrila Metoda za rozvoj slovenského písomníctva, dvoch Pamätných medailí ministra obrany SR, Pamätnej medaily náčelníka Generálneho štábu Ozbromených síl SR, Ceny SAV a Ceny Egona Erwina Kische za vedeckopopularizačnú činnosť, Pamätnej medaily Vojenského historického ústavu a múzea v Budapešti.

Túto rôznorodosť znásobuje jeho pedagogická aktivita, ktorú realizoval a doteraz realizuje na viacerých domácich univerzitách, jeho školiteľská a oponentská činnosť pri výchove mladých vedeckých pracovníkov, čoho odrazom je udelenie vedecko-pedagogickej hodnosti docenta. Čo ešte dodať? Veď tento faktický výpočet činnosti jubilujúceho Vladimíra Seggeša hovorí sám za seba. Prejav pracovnej vitality a pracovného nasadenia, šírka jeho záujmu i kritické a originálne prístupy ku skúmaným témam naznačujú, že menovaného čaká ešte veľa výziev a predsavzatí, tvorivých nápadov, turbulentných diskusií v snahe roztvoriť vejár širokého spektra nových podnetov na palette vojenskohistorickej vedy. Toto všetko spolu s osobnou intelektuálnou výbavou oslávenca ho stavia do pozície maistreamu slovenskej vojenskej historickej vedy.

V mene svojom i v mene kolegov mu prajem, aby si túto pozíciu udržal, naďalej zdokonaľoval a zviditeľňoval vo svojich historických dielach a pri ďalších aktivitách. Vlado, veľa úspechov a radosti v rodinnom živote i na pracovnom poli. Gratulujeme!

Pracovník Historického ústavu SAV a bývalý pracovník VHÚ, ktorý sa stále cíti byť vojenským historikom.

V. Dangl

PECHOTNÝ ZRUB BZ-8 V BRATISLAVE OŽÍVA

Pechotný zrub BZ-8 bol vybudovaný v 30. rokoch minulého storočia ako súčasť českoslo-

venského obranného systému. Nachádza sa v strede takmer deväťkilometrového obranného oblúka v Petržalke v susedstve vojenského cintorína z 1. svetovej vojny. S myšlienkou oživiť tento zrub prišiel známy bratislavský fotoreportér Miroslav Košírer. Menovaný niekoľko rokov poukazoval na spomínaný schátraný vojenský cintorín, ktorý sa nachádza v bezprostrednej blízkosti štátnej hranice s Rakúskom. Po sérii článkov bola jeho snaha korunovaná úspechom, keď Magistrát mesta Bratislavy s príspevom zahraničných zdrojov dal cintorín zrekonštruovať. S prácami sa začalo v roku 2008 a v apríli 2009 bol cintorín za účasti primátora hlavného mesta oficiálne otvorený.

Povzbudený týmto úspechom, obracal sa menovaný už počas rekonštrukcie cintorína na štátne orgány aj s návrhom obnoviť zdevastované petržalské vojenské obranné predmestie pochádzajúce z medzivojnového obdobia. Keďže u zainteresovaných nenachádzal očakávané postoje, rozhodol sa, že sám, prípadne za pomoci ďalších nadšencov histórie, sa podujme na rekonštrukciu aspoň niektorých z nich. S pochopením sa stretol vo Vojenskom historickom ústave a u starostu Petržalky, resp. petržalskej samosprávy. S ich tichým súhlasom sa zameril na pechotný zrub BZ-8.

Prvým krokom bolo vypudiť z pechotného zrubu bezdomovcov, ktorí sa v ňom v tom čase zdržiavali. Napodiv sa to obišlo bez väčších problémov a na jar 2009 začal Miro Košírer s jeho revitalizáciou. Za pomoci prvých nadšencov bolo vnútro zrubu zbavené najväčšej nečistoty a v máji 2009 bola inštalovaná prvá výstava fotodokumentov z Vojenského historického ústavu, Ústavu pamäti národa, Slovenského národného múzea – Múzea židovskej kultúry a osobnej zbierky samotného Mira Košírera. Výstava mala trvať do konca mája, ale keďže sa stretla s veľkým ohlasom u verejnosti, bola predĺžená do konca augusta 2009. V priebehu tohto obdobia sa za pomoci náhodných alebo vytrvalejších nadšencov uskutocňovali prvé úpravy exteriéru a interiérov tohto pechotného zrubu. Bezprostredné okolie zrubu bolo zbavené drobných náletových drevín, vyrovnaný, resp. vyspádovaný bol priliehajúci terén, na ktorom bola vysiatá tráva. Priebežne sa začalo s opravou opadanej omietky, ako aj prípravy na maľovanie tohto pevnostného objektu maskovacími farbami. Nainštalované boli makety kanónov, neskôr sa začalo aj s maľovaním interiéru pevnostného zrubu. Nadšenci pod vedením Mira Košírera pracovali na obnove zrubu v rámci svojho osobného voľna. Postupne bolo jasné, že život v zrubu sa nezastaví ani v auguste 2009. V prvých mesiacoch sa vstupovalo do zrubu s horiacimi faklami, čo bolo síce romantické, ale v prípade väčšieho množstva návštevníkov, dym z nich im znepríjemňoval dýchanie a zároveň znečisťoval steny zrubu. Ten sa stával cieľom návštevy obyvateľov Petržalky, mesta Bratislavy, návštevníkov z domova, ale aj ľudí zo zahraničia (najmä prilahlých rakúskych obcí). Často si návštevu bunkra dohodli učitelia rôznych škôl, ktorí priviedli svojich žiakov. Zaznamenali sme návštevy aj vášnivých priaznivcov vojenskej histórie alebo pamätníkov z Petržalky, ktorí nám poskytovali cenné informácie. Dôležité bolo, že nám návštevníci začali prinášať rôzne predmety, ktoré doplnili vystavené fotodokumenty. Dá sa skonštatovať, že múzeum vo fortifikácii z obdobia medzivojnového Československa si vytvorili občania sami.

Eudia prichádzali pešo, na bicykloch alebo autom. Návštevníkom sme umožňovali prehliadku zrubu aj počas spomínaných rekonštrukčných prác. Pre starších ľudí bolo dôležité, že sa nám podarilo s pochopením príslušných orgánov posunúť zákaz vjazdu pre motorové vozidlá tak, aby bolo možné dostať sa autom priamo k vojenskému cintorínu z obdobia 1. svetovej vojny.

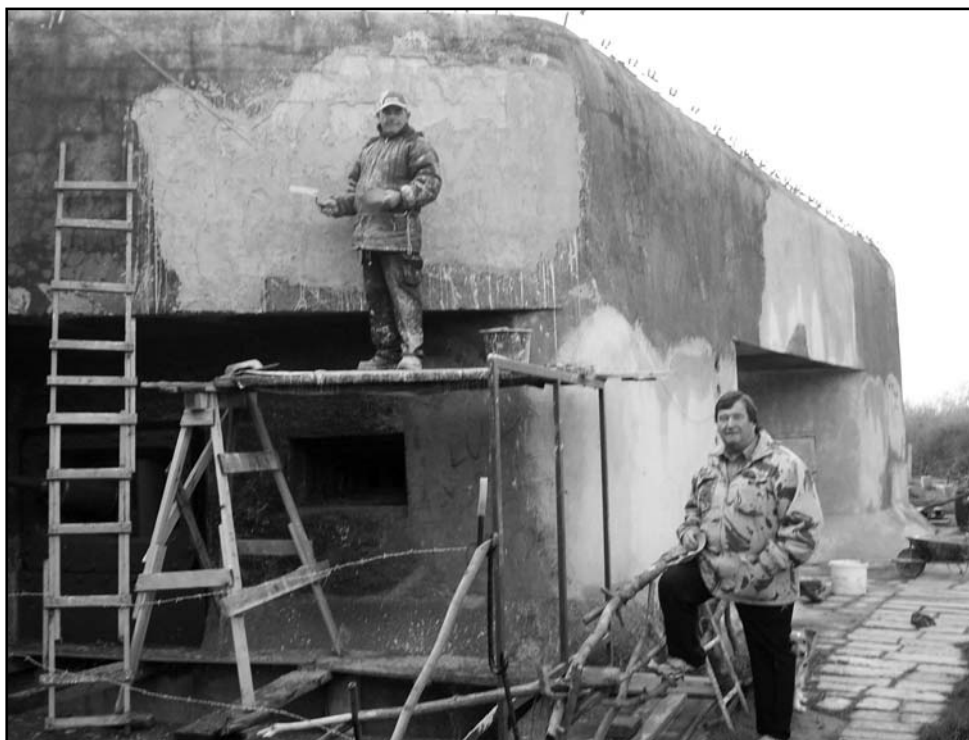
V októbri 2009 sme pristúpili k založeniu občianskeho združenia Zachráňme petržalské bunkre, aby bolo možné oficiálne komunikovať s inštitúciami, prípadne prijímať sponzorské dary alebo inú materiálnu pomoc. Jeho prirodzeným predsedom sa stal Miro Košírer. Neskôr sme pristúpili k zakúpeniu elektrocentrály a postupnej inštalácii osvetlenia interiérov zrubu. Priebežne sa začali maľovať jednotlivé miestnosti a obmieňať vystavené fotografie, nainštalované boli regále na umiestnenie získaných trojrozmerných predmetov. Keďže pomerne rýchlo nastúpila zima, nestihli sme zrub namaľovať maskovacími farbami podľa projektu „Maľuje celé Slovensko“. V rámci tohto projektu nám prísľub na maľovanie fasády bunkra dali rôzne osobnosti z radov politikov, umelcov a verejného života. Bielobou svietiacia fasáda však navodzovala dojem zimného maskovania.

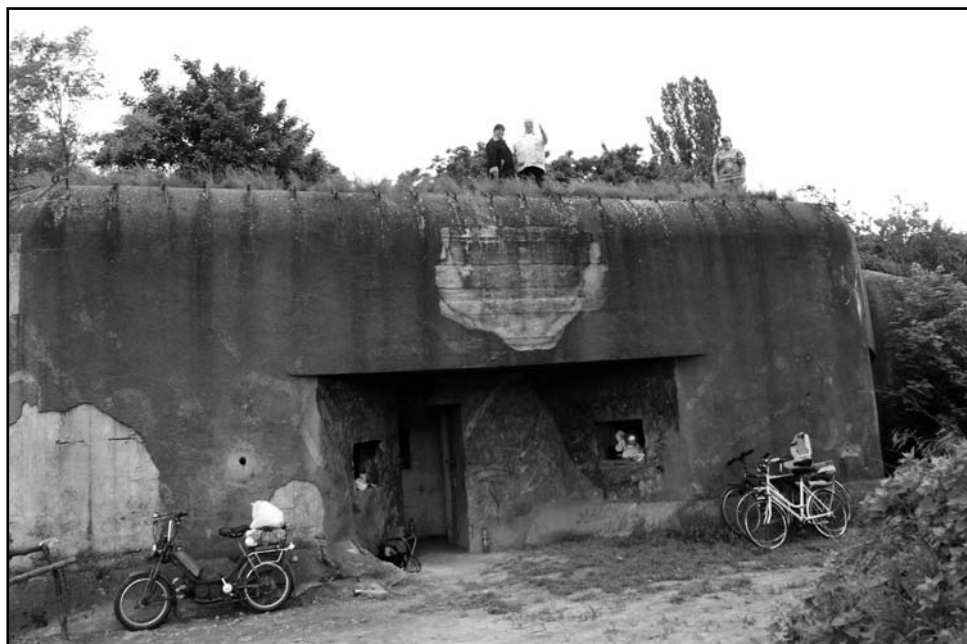
Sme si vedomí, že dôležité vybavenie bunkra je nenávratne preč a z toho dôvodu bunker nedokážeme dostať do pôvodnej podoby. Nadšenci však dokazujú, že bunkru možno vdýchnuť život a je a bude príťažlivý pre verejnosť. Za necelý rok bunker navštívilo viac ako osem tisíc návštevníkov nielen zo Slovenska, ale aj zo zahraničia. V apríli 2010 naše občianske združenie v spolupráci so samosprávou Petržalky a klubmi vojenskej histórie pripravilo podujatie pri príležitosti 65. výročia oslobodenia Petržalky. Pri tejto príležitosti bola umiestnená v priestoroch bunkra putovná knižnica. V máji by sa mal realizovať projekt „Maľuje celé Slovensko“, keď sa bude bunker natierať maskovacími farbami.

Do budúcnosti plánujeme ďalšie aktivity, ktoré by mali prilákať nových návštevníkov alebo prinavrátiť tých, ktorí nás už navštívili. Mali by to byť kultúrne a športové podujatia, ako sú: festival bojových filmov, medzinárodné cyklistické alebo korčuľarske preteky v znamení trojuholníka Slovensko, Rakúsko a Maďarsko, tematické vychádzky po obrannej línii, detský „vojenský“ tábor počas školských prázdnin a pod.

Nadšenci odpracovali na obnove bunkra niekoľko stoviek hodín bez nároku na odmenu, nehovoriac o tom, že celú rekonštrukciu, nákup stavebného a inštalačného materiálu, farieb a prevádzku sme financovali z vlastných peňazí. Partia nadšencov dokazuje, že aj z malého objemu finančných prostriedkov (získaných iba z dobrovoľných príspevkov návštevníkov a vlastných) možno robiť veľké veci. Ďalšie informácie o bunkri a aktivitách občianskeho združenia Zachráňme petržalské bunkre možno nájsť na internetovej stránke www.bs8.yw.sk.

I. Horský

U P O Z O R N E N I E R E D A K C I E

V záujme plynulého priebehu redakčných prác Vás prosíme o dodržiavanie určitých zásad pri písaní rukopisov.

Spôsob odovzdávania rukopisov

Príspevky do Vojenskej histórie odovzdávajte, resp. posielaťte zásadne v textových editoroch Word, v iných len na základe dohovoru. **Poznámky je potrebné vkladať pomocou programu WORD na vkladanie poznámok/odkazov pod čiarou – nie písať ich mechanicky vzadu za textom štúdie.** K štúdiu je potrebné pripojiť resumé v rozsahu cca jednej strany a osobné údaje o autorovi: rodné číslo, adresu, číslo účtu, telefonický a emailový kontakt.

Rozsah príspevkov

Rozsah štúdií, vrátane poznámkového aparátu, by nemal presiahnuť 40 strán. Recenzie môžu byť v rozsahu do 15 strán, anotácie maximálne do 3 strán. Počet strán sa počíta podľa počtu znakov (1 800 znakov na stranu).

Vzhľadom na platnosť STN ISO 690 (01 0197) – Dokumentácia. Bibliografické odkazy. Obsah, forma a štruktúra, apríl 1998, je potrebné pri citáciách rešpektovať jej zásady (sú zjednotené s používaním citácie v iných časopisoch, ktoré sa pridrižujú aj medzinárodného citovania). Za správnosť citovania (obsahovú i formálnu) zodpovedá autor príspevku, redakcia nebude do citácií zasahovať. Na uľahčenie citovania uvádzame niektoré vzory:

¹ VÁROŠ, Milan. *Posledný let generála Štefánika*. Bratislava : International, 1994, s. 56.

² PEJSKAR, Jožka (ed.). *Poslední pocta : Památník na zemřelé československé exulanty v letech 1948 – 1981*. B. m. : Konfrontace, 1986, sv. 2., s. 118-121.

(v prameni neuvedené miesto vydania: bez miesta; podobne aj pri neuvedenom vydavateľstve: b. v., roku: b. r.)

³ ŠPIRKO, Dušan – LUPTÁK, Miroslav. Obrana bratislavského predmestia vo francúzsko-rakúskej vojne roku 1809. In *Vojenská história*, 2002, roč. 6, č. 1, s. 9-10.

(u cudzojazyčných zdrojov uvádzať v príslušnom jazyku, napr. anglický zdroj: In *Army History*, 2003, vol. 59, no.

1, p. 13-15.)

⁴ DEIGHTON, Leon. *Blitzkrieg : Od Hitlerova nástupu po pád Dunkerque*. Prel. Kárník, Zdeněk. Praha : Argo, 1994, s. 85.

⁵ PEJSKAR, ref 2, s. 97.

- v prípade, že v jednej poznámke sú uvedené dva pramene toho istého autora, v ďalších poznámkach uvádzame aj prvé slová názvu prameňa: PEJSKAR, Poslední, ref 2, s. 93.
- autor nemusí uvádzať mená všetkých pôvodcov citovaného diela (druhého, tretieho) alebo ak má citované dielo viacerých ako troch pôvodcov uvádzame: ŠPIRKO, Dušan et al.
- v prípade viacerých miest vydania, alebo názvov vydavateľstiev píšeme bodkočiarku alebo čiarku: Praha : Naše vojsko; Bratislava : Magnet Press, 1999,
- údaje v bibliografickom popise citovaného prameňa sa uvádzajú v jazyku prameňa až po údaj o rozsahu
- pri odkaze na archívny prameň je potrebné uvádzať skratky: f. (nie fond)

šk. (ako škatula, nie krabica)

č. j. (s medzerou)

VHA Bratislava, f.....; pozri tiež PEJS, O:...

Tamže, s. 8. (nie tamtiež)

– najfrekvencovanejšie skratky archívov: SNA Bratislava, VÚA-VHA Praha, VHÚ Bratislava, NA ČR Praha, AM SNP B. Bystrica,

Číslo poznámok v texte uvádzať indexovo: ⁴ nie: ⁴⁾ ⁴⁾

Používanie skratiek a označovanie

Skratkou pre označovanie strán alebo strany je s., ročníky časopisov a čísla zborníkov sa uvádzajú arabskými číslicami. Pokiaľ sú dokumenty v edíciách číslované, je potrebné uvádzať okrem strán aj číslo.

AUTORI ČÍSLA

Mgr. Tomáš SLEZÁK, PhD., Spojená škola Gymnázium Jura Hronca, Novohradská 3, 82109 Bratislava

PhDr. Pavel MIČIANIK, MA. PhD., Ústav vedy a výskumu Univerzity Mateja Bela, Cesta na amfiteáter 1, 974 01 Banská Bystrica

PhDr. Václav ŠMIDRKAL, Institut mezinárodních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy U Kříže 8, 158 00 Praha 5, Česká republika

PhDr. Igor BAKA, PhD., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Mgr. Marek MEŠKO, PhD. M.A., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

PaedDr. Róbert LAMOŠ, Kriminologický a expertízny ústav PZ, Sklabinská 1, 812 72 Bratislava

pplk. v zál. PhDr. Peter ŠUMICHRASŤ, PhD., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Blažena URBANOVÁ, rod. Šikurová, Kurkova 1211/4, 182 00 Praha, Česká republika.

PhDr. Ferdinand VRÁBEL, Mesačná 8, 821 02 Bratislava

OBSAH

Štúdie

- SLEZÁK, Tomáš: Bitka pri Podubní
(Prvé víťazstvo rakúskeho pomocného zboru na ťažení v Rusku roku 1812).....3
- MIČIANIK, Pavel: Bojová príprava slovenskej 1. pešej divízie na Kryme
(august – október 1943)..... 27
- ŠMIDRKAL, Václav: O vzniku a úloze bratislavského Vojenského
uměleckého souboru..... 60

Dokumenty a materiály

- BAKA, Igor – MEŠKO, Marek: Činnosť slovenských vzdušných zbraní
na prelome rokov 1942/1943 v dokumentoch Nemeckej leteckej misie na Slovensku..... 75
- LAMOŠ, Róbert: Dokument o činnosti Führer Begleit Brigade v Ardenách 99
- ŠUMICHRAST, Peter: Sovietske vojnové hroby na území Slovenska..... 111

Spomienky

- URBANOVÁ, Blažena – VRÁBEL, Ferdinand: Spomienky ruského legionára
Andreja Šikuru z Mošoviec..... 137

Recenzie

- HURBANIČ, Martin: *POSLEDNÁ VOJNA ANTIKY. AVARSKÝ ÚTOK NA
KONŠTANTÍNOPOL ROKU 626 V HISTORICKÝCH SÚVISLOSTIACH.*
- HURBANIČ, Martin: *HISTÓRIA A MÝTUS. AVARSKÝ ÚTOK
NA KONŠTANTÍNOPOL ROKU 626 V LEGENDÁCH.* (P. Valachovič)..... 174

- Anotácie, glosy**..... 179

- Kronika** 192

INHALT

Studien

SLEZÁK, Tomáš: Die Schlacht bei Podubnie	3
MIČIANIK, Pavel: Kampfausbildung der 1. Infanteriedivision der slowakischen Armee auf der Krim (August – Oktober 1943)	27
ŠMIDRKAL, Václav: Von der Entstehung und Rolle des Bratislavaer Armeekunstensembles	60

Dokumenten und Materialien

BAKA, Igor – MEŠKO, Marek: Die Tätigkeit der slowakischen Luftwaffe 1942/1943 in den Dokumenten der Deutschen Luftwaffenmission	75
LÁAMOŠ, Róbert: Dokument über die Tätigkeit der Führer-Begleit-Brigade in Ardennen	99
ŠUMICHRASŤ, Peter: Sowjetische Kriegsgräber auf dem Gebiet der Slowakei	111

Errinerungen

URBANOVÁ, Blažena – VRÁBEL, Ferdinand: Erinnerungen des russischen Legionärs Andrej Šikura aus Mošovce	137
---	-----

Recensionen	174
--------------------------	-----

Anotations, Glossen	179
----------------------------------	-----

Chronik	192
----------------------	-----

CONTENTS

Studies

- SLEZÁK, Tomáš: Battle of Podubnie
(the first victory of the Austrian Reserve Corps in Russian campaign in 1812)3
- MIČIANIK, Pavel: Military preparation of the Slovak 1st infantry division
in Crimea in (August – October 1943) 27
- ŠMIDRKAL, Václav: On the Establishment and Task
of the Bratislava Military Dance and Song Ensemble 60

Documents and Materials

- BAKA, Igor – MEŠKO, Marek: Activity of the Slovak Air Forces in the break
of the years 1942/1943 in the documents of the German Air mission in Slovakia 75
- LAMOŠ, Róbert: Document on the activity of Führer Begleit Brigade in Ardennes 99
- ŠUMICHRAST, Peter: Soviet war graves in Slovakia 111

Memoirs

- URBANOVÁ, Blažena – VRÁBEL, Ferdinand: Memoirs of Russian legionary
of Andrej Šikura from Mošovce 137

Reviews..... 174

Anotations, Glosses 179

Chronicle 192

Vojenská história 2/2010

Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo

Vydáva Vojenský historický ústav v Bratislave
v spolupráci s Ministerstvom obrany SR

Editor a šéfredaktor: pplk. Mgr. Miloslav Čaplovič, PhD.

Výkonná redaktorka: Mgr. Mária Stanová

Grafická úprava: Dušan Babjak

Redakčná rada: PhDr. Igor Baka, PhD., PhDr. Valerián Bystrický, DrSc., PhDr. František Cséfalvay, CSc., PhDr. Viliam Čičaj, CSc., PhDr. Vojtech Dangl, CSc. (podpredseda), PhDr. Marián Hronský, DrSc., Mgr. Peter Kralčák, PhDr. Slavomír Michálek, DrSc., plk.gšt. v. v. Dr. Jaroslav Nižňanský, PhD., doc. PhDr. Vladimír Segeš, PhD. (predseda), PhDr. Jan Štaigl, CSc., pplk. v. zál. PhDr. Peter Šumichrast, PhD., doc. PhDr. Pavol Valachovič, CSc.

Medzinárodný redakčný kruh: Dr. István Janek (Budapest), PhDr. Michal Lukeš, PhD. (Praha), Mgr. Mateusz Gniazdowski (Warszawa), Dr. László Szarka (Budapest), PhDr. Jiří Rajlich (Praha), Dr. Martin Zückert (München)

Vychádza štyrikrát ročne.

Rozširuje Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Tel. kontakt: +421/2/4820 7713, 4820 7703

Fax: + 421/2/48207719

Schválené do tlače dňa: 24. 5. 2010

EV 734/08

Nepredajné

ISSN 1335-3314

Tlač: OPS ÚLog S MO SR, Kutuzovova 8, Bratislava

Na obálke je fotografia obnoveného pomníka generálom – J. Golianovi a R. Viestovi vo Zvolene v auguste 1994.